

Colloquium voor
doctorandi en habilitandi (DoHa)
van de Neerlandistiek
in de Duitstalige en Centraal-Europese landen

Berlijn 2020
26 t/m 28 maart

Abstracts

(26 februari 2020)

Voorstelling van twee hoofdstukken uit mijn dissertatie: Hoofdstuk 3: Methodologie, Uit Hoofdstuk 5, Corpusanalyse, Onderzoeksperiode I (1477-1500): 5.2.1 Drukker Gheraert Leeu

Mijn dissertatieproject “Vom Mittelniederlandischen zum Fruhneuniederlandischen: die Entdialektisierung der niederlandischen Schreibsprache unter Einfluss der fruhnen Buchdruckkunst“ houdt zich bezig met de vraag of en in hoeverre de uitvinding van de boekdruckkunst het proces van ontdialectisering in Nederlandstalige gedrukte boeken heeft bevorderd. Uit lopend onderzoek van de schrijftaal in incunabelen en postincunabelen in ons DFG-project aan de Universitat zu Koln blijkt tot nu toe dat al in het begin van de 16de eeuw de Laatmiddelnederlandse dialectkenmerken in gedrukteboeken systematisch werden vervangen door supra-regionale, Vroegnieuw nederlandse varianten.

Ten eerste zou ik graag de methodologie van mijn dissertatie willen voorstellen en vervolgens de analyse van een aantal boeken, gedrukt door Gheraert Leeu in Gouda en Antwerpen, presenteren. Geselecteerd werden. Vervolgens beschrijf ik hoe de talige gegevens werden verzameld en bewerkt. Hierbij komen aan bod

- de manier van tellen (zoekfunctie versus manueel)
- de verantwoording van een steekproef
- verantwoording van de gekozen tekstpassages

Tenslotte ga ik in op de manier hoe de data bewerkt werden en in tabelvorm en grafisch weergegeven zijn.

In een tweede hoofdstuk wil ik de eerste resultaten van mijn onderzoek presenteren. Hier wordt de taalvariatie in een selectie van zeven boeken uit het Nederlandstalige werk van Gheraert Leeu, een van de belangrijkste vroege Nederlandse drukkers, geanalyseerd. We bespreken volgende aspecten:

- in welke mate is de taal in de boeken die in de eerste decennia na de introductie van de boekdruckkunst in de Nederlanden van Leeus drukpers kwamen, dialectisch gekleurd?
- welke Laatmiddelnederlandse dialectkenmerken uit welke dialectregio's worden aangetroffen?
- welke invloed had Leeus verhuis van Gouda naar Antwerpen in 1484 op zijn taal?

Bibliografie

- Behr, Martin (2014): Buchdruck und Sprachwandel. Schreibsprachliche und textstrukturelle Varianz in der ‘Melusine’ des Thuring von Ringoltingen (1473/74-1692/93).* Berlin: Akademiker-Verlag.
- Berteloot, Amand (1984): *Bijdrage tot een klankatlas van het dertiende-eeuwse Middelnederlands.* Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.
- Claridge, Claudia (2008): Historical corpora. In: Anke Ludeling und Merja Kyto (Herausgeber): *Corpus Linguistics. An international handbook* (Handbucher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 29.1). De Gruyter: Berlin/New York, 242-259.
- Cuijpers, Peter M.H. (1998): *Teksten als koopwaar. Vroege drukkers verkennen de markt. Een kwantitatieve analyse van de productie van Nederlandstalige boeken (tot circa 1550) en de ‘lezershulp’ in de seculiere prozateksten.* Nieuwkoop: De Graaf.
- Corsten, Severin (1984): Des Setzen beim Druck in Formen. In: *Gutenberg-Jahrbuch 58*, 128-132.
- De Wulf, Chris (2018): *Bijdrage tot een klankatlas van het 14de-eeuwse Middelnederlands.* Gent (unveröffentlichte Dissertation).
- Fujii, Akihiko (1996): Zur Methode der Exzerption alterer Drucke: Ein Beitrag zum Problem des Setzerwechsels in Fruhdrucken. In: *Zeitschrift fur deutsche Philologie 115*, 393-432.
- Fujii, Akihiko (2007): Gunther Zainers druckersprachliche Leistung: Untersuchungen zur Augsburgener Druckersprache im 15. Jahrhundert. (Studia Augustana 15). Tubingen: Niemeyer.
- Goudriaan, Koen (1993): Inleiding. In: Goudriaan, Koen et al. (red.) (1993). *Een drukker zoekt publiek. Gheraert Leeuw te Gouda 1477-1484.* Delft. [Verzameling bijdragen Oudheidkundige kring ‘Die Goude’, 23].
- Hellinga, Lotte (1974): *Methode en praktijk bij het zetten van boeken in de vijftiende eeuw.* Amsterdam: Universiteitsdrukkerij.
- Hellinga, Lotte (1993): De betekenis van Gheraert Leeu. In: Goudriaan, Koen et al. (red.) (1993). *Een drukker zoekt publiek. Gheraert Leeuw te Gouda 1477-1484.* Delft. [Verzameling bijdragen Oudheidkundige kring ‘Die Goude’, 23].
- Hellinga, Lotte (2014): *Texts in transit: manuscript to proof and print in the fifteenth century.* (Library of the written word: The handpress world). Leiden: Brill.
- Pleij, Herman (2010): ‘Printing as a long term revolution’. In: H. Wijsman (ed.), *Books in transition at the time of Philip the Fair: Manuscripts and printed books in the late fifteenth and early sixteenth century Low Countries.* Turnhout: Brepols [Burgundica, XV], pp. 297-307.
- Rautenberg, Ursula (2008): Die Entstehung und Entwicklung des Buchtitelblatts in der Inkunabelzeit in Deutschland, den Nederlanden und Venedig: quantitative und qualitative Studien. Berlin: De Gruyter.
- Stockmann-Hovekamp, Christina (1991): *Untersuchungen zur Straburger Druckersprache in den Flugschriften Martin Bucers. Graphematische, morphologische und lexikologische Aspekte.* (Studien zum Fruhneuhochdeutschen 9). Heidelberg: Winter.

Het onderwerp van mijn promotieonderzoek is het “transhistorisch” (transhistorical) concept in de museologie, dwz. ontdekking van diverse soorten dialogen tussen klassieke en hedendaagse kunst.

Dit perspectief doet afstand van de chronologische benadering in kunstgeschiedenis en ontdekt andere soort betrekkingen (conceptuele, associatieve enz) onder kunstwerken uit verschillende tijdperken.

Maar hoe kunnen hedendaagse objecten naast de lang gecanoniseerde kunstwerken geplaatst worden? Hoe beïnvloedt een parafrase uit onze tijd de interpretatie van de klassieke werken?

Mijn hypothese is dat deze methode kan als een nieuw, buiten het postmodernisme liggend concept beschouwd worden, in die zin, dat de connecties zich, in tegenstelling tot de relativiserende en desconstruerende methode van het postmodernisme, op vanzelfsprekender en zingevende ambities baseren. Op die manier kunnen kunstwerken die uit hun originele context (historisme, iconologie enz,) zijn gehaald in een andere, meer associatieve context geplaatst worden.

Tijdens de presentatie wil ik graag een aantal hedendaagse parafrazen (fotografie, digitale media enz.) van klassieke kunst uit de Lage Landen (oa. Van Eyck, Vermeer, Rembrandt) laten zien, alsmede enkele (voorbeelden van) tentoonstellingen die zijn georganiseerd aan de hand van bovenstaand concept.

Zsuzsanna Braun studeerde Letterkunde, Esthetica en Neerlandistiek aan de universiteiten ELTE en KRE in Boedapest. Tijdens haar studies publiceerde ze recensies van vertalingen van Nederlandse en Vlaamse romans, van onder anderen Cees Nooteboom, Gerard Reve en Herman Brusselmans, in verschillende Hongaarse literaire tijdschriften.

Na een carrière in het bedrijfsleven keerde ze in 2017 terug naar de wereld van de geesteswetenschappen, en werkt sindsdien als coördinator van de vakgroep Neerlandistiek aan de KRE (Károli Gáspár Universiteit) in Boedapest. In januari 2019 haalde ze de diploma Nederlands-Hongaarse Vertaalopleiding aan dezelfde universiteit. Ze is sinds september 2019 PhD studente Kunstgeschiedenis aan de ELTE, Boedapest.

Haar interesses zijn vooral kunst, fotografie en design.

In de uitspraak van Poolstalige studenten Nederlands vallen [e] en [ɛi] vaak samen – ze worden namelijk als een combinatie van [ɛ] en [j] uitgesproken (waardoor bv. de onderscheiding van praesens- en imperfectumvormen zoals *ik krijg* en *ik kreeg* niet mogelijk is). In mijn bijdrage¹ wil ik dieper op de vraag ingaan, in hoeverre de articulatorische problemen van Poolstaligen met [e] en [ɛi] toe te schrijven zijn aan een gebrekkige perceptie van (een akoestisch verschil tussen) de beide klanken.

Om de vraag te kunnen beantwoorden, worden Poolse studenten van verschillende niveaus qua Nederlands (A0, A1 en A2) onderzocht. In het kader van een discriminatie-experiment worden ze geconfronteerd met een reeks [e]- en [ɛi]-stimuli die met behulp van het Praat-programma zijn gemanipuleerd om o.a. het verschil in de uitspraak van [e] en [ɛi] in Nederland en in Vlaanderen weer te geven.

Men kan veronderstellen dat de proefpersonen in het algemeen slecht gaan presteren in het discrimineren van de [e] en [ɛi], omdat beide klanken in het fonetische systeem van het Pools ontbreken. De laagste scores verwachten wij in de groep van studenten van het 1ste studiejaar die in de eerste week van hun studie worden onderzocht, dus op het moment dat ze nog fonetisch naïef zijn tegenover het Nederlands. Daarnaast valt te verwachten dat het onderscheiden van de Nederlands-Nederlandse [e] die duidelijk gediftongeed is, en de diftong [ɛi], moeilijker zal zijn dan van het Belgisch-Nederlandse paar.

Bibliografie

Czerwonka-Wajda, Zuzanna (2017): Modificatie, substitutie of uitbreiding? Over de articulatorische karakteristiek en classificatie van uitspraakfouten van leerders van het Nederlands als vreemde taal. In: *Neerlandica Wratislaviensia* 27, p. 55-76.

Czerwonka-Wajda, Zuzanna (2017): Die phonetische Grenze zwischen Sprachen überschreiten: Die Epenthese von Gleitlauten [j] und [w] als Versuch der Spannungsnachahmung in der Aussprache der Niederländisch-lernenden Polen. In: *Linguistische Treffen in Wrocław* 14, p. 119-126.

Fastl, Hugo – Zwicker, Eberhard (2007): *Psychoacoustics: Facts and Models*. Berlin/Heidelberg: Springer-Verlag.
Hentschel, Gerd (1982): Die Perzeption der vorderen, labialen Vokale des Deutschen durch Native-Speaker des Polnischen. Bern: Peter Lang.

Hentschel, Gerd (1986): *Vokalperzeption und natürliche Phonologie. Eine kontrastive Untersuchung zum Deutschen und Polnischen*, München: Verlag Otto Sagner.

Van de Velde, Hans (1996): *Variatie en Verandering in het Gesproken Standaard-Nederlands. (1935-1993)*. Nijmegen: KUN.

Van Heuven, Vincent J. (2011): De klinkers in het Nederlands van Turkse immigranten. In: *Lage Landen Studies* 2, p. 9-24.

---

¹ Technisch gezien is deze bijdrage een pilotstudie, verbonden met mijn habilitatietraject dat over verschillende aspecten van de auditie en articulatie van Nederlandse klanken zal gaan.

Das Bild der Neuen Sachlichkeit bzw. Nieuwe Zakelijkheid ist insbesondere in der niederlandistischen Literaturforschung nach wie vor diffus und vage, insbesondere da die Verflechtung verschiedener diskursiver Einflüsse auf die Neue Sachlichkeit wie weltanschauliche und literaturästhetisch geprägte Debatten, medien- und gattungsspezifische Theorien und Praktiken (Fotografie, Journalismus) und ontologisch geprägte Überlegungen zum Subjekt-Objekt-Verhältnis nach wie vor unterbeleuchtet ist. Das unter dem Einfluss dieser Diskurse entstehende ästhetische Prinzip wird häufig als „Objektivität“ angedeutet, wobei unklar bleibt, auf welche verschiedenen Konzepte hierbei verwiesen wird und in welcher Weise es sich beim Objektivitätsbegriff um eine ästhetische Kategorie handelt, die es über eine narratologische Analyse zu ermitteln gilt.

Exemplarisch soll der Roman *Stad* (1932) des niederländischen Schriftstellers Ben Stroman auf Textverfahren untersucht werden, die Aufschluss geben über das dargestellte Verhältnis von Subjekten und Objekten sowie das damit einhergehende spezifische Verständnis von Objektivität. Hierbei soll insbesondere der Gebrauch intertextueller Strategien unter die Lupe genommen werden, da sich dieser Ansatz in Bezug auf einen anderen Roman der Nieuwe Zakelijkheid, *Sjanghai* von W.A. Wagener, bereits bei Grüttemeier (2000) als fruchtbar in Zusammenhang mit objektivitätssuggestierenden bzw. -unterlaufenden Textverfahren erwiesen hat. Zusätzlich zu einem textimmanenten Ansatz soll jedoch auch der jeweilige Kontext untersucht werden, in dem Aussagen verschiedener Akteure und Autoren (Marsman, Ter Braak) über den „objektiven Stil“ der Nieuwe Zakelijkheid getätigt werden, um auf diese Weise die unterschiedlichen Konzepte von und Perspektiven auf Objektivität sichtbar zu machen, welche eine Bestimmung von Objektivität in Texten erst ermöglichen. Indem diese verschiedenen Perspektiven auf Objektivität im Wechselspiel mit den konkreten Textverfahren untersucht werden, soll der Beitrag letztlich zu einem differenzierteren Bild bezüglich des Objektivitätsanspruchs der Neuen Sachlichkeit beitragen.

Bibliographie

Baßler, Moritz: *Deutsche Erzählprosa 1850 – 1950. Eine Geschichte literarischer Verfahren*. Berlin: Schmidt 2015.
Becker, Sabina: *Neue Sachlichkeit. Band 1: Die Ästhetik der neusachlichen Literatur (1920-1933)*. Köln, Weimar, Wien: Böhlau 2000.

Goedegebuure, Jaap: *Nieuwe Zakelijkheid*. Utrecht: HES 1992.

Grüttemeier, Ralf: *Hybride Welten. Aspekte der "nieuwe zakelijkheid" in der niederländischen Literatur*. Stuttgart: J.B. Metzler 1995.

Grüttemeier, Ralf: „Über Markierung, Zitat und Zitatbereich als literarhistorische Parameter. Am Beispiel der ‚Nieuwe Zakelijkheid‘.“ In: *Instrument Zitat*. Hrsg. v. Klaus Beekman und Ralf Grüttemeier. Amsterdam u.a.: Rodopi 2000, S. 133-164.

Jahraus, Oliver: „Leitdifferenz und Pluralismus“. In: *Sache/Ding. Eine ästhetische Leitdifferenz in der Medienkultur der Weimarer Republik*. Hrsg. v. Oliver Jahraus, Michaela Nicole Raß und Simon Eberle. München: Richard Boorberg 2017, S. 13-30.

Marsman, Hendrik: „De aesthetiek der reporters“. In: *H. Marsman: Verzameld Werk*. Amsterdam: Querido 1979 [1932], S. 403-410.

Missinne, Lut: „Objectivity and Emotion, the Challenge of the Nieuwe Zakelijkheid: Albert Kuyle As a Test Case“. In: *Neue Sachlichkeit and Avant-Garde*. Hrsg. v. Ralf Grüttemeier, K. Beekman und Ben Rebel. Amsterdam: Rodopi 2013, S. 313-340.

In this article I will focus on the dialect implications on vowel spelling in the 14th Century. This is at a time when writing in local administration is predominantly done in Dutch, and before the onset of (spelling) standardisation processes that were spurred on by the development of printing. I will investigate the writings of the scribes of city councils who operate in local writing systems, i.e. written dialect, that have produced handwritten administrative texts of local importance only. Central in this research is the question what historical sounds can be represented by the graphemes in use in different scriptoria. My method involves analysing and cataloguing grapheme-phoneme relationships of a selection of tokens taken from the fourteenth Century charter corpus CRM (Corpus Van Reenen – Mulder) and is partially based on similar methods current in German historical grapheme research (a.o. Larsen 2001, Elementaler 2003). From many excerpts of different linguistic tokens I have abstracted nine localities' graphemic systems, that can be linked to (reconstructed and as such hypothetical) four regional Middle Dutch dialect vowel systems as proposed by Goossens 1980 and partially implemented in my historical phonological atlas of fourteenth Century Dutch (De Wulf 2019). Comparing the graphemic systems to the closest Middle Dutch vowel system and to the modern dialects, brings insights not only into possible sounds represented but also into the choices that scribes make in what is salient and what is not in the representation of vowels with the limited set of Latin vowel graphs.

Keywords

Dialect, Dutch, Graphemics, Mediaeval, Orthography, Phonology, West Germanic

References

- De Wulf, Chris (2019): *Klankatlas van het veertiende-eeuwse Middelnederlands. Het dialectvocalisme in de spelling van lokale oorkonden*. Gent: KANTL.
- Elementaler, Michael (2003): *Struktur und Wandel vormoderner Schreibsprachen*. Berlin/New York: De Gruyter.
- Goossens, Jan (1980): Middelnederlandse vocaalsystemen. In: *Verslagen en Mededelingen van de KANTL 1980*: 161-251.
- Larsen, Niels-Erik (2001): *Grafematische analyse van een Middelnederlandse tekst. Het grafeemstelsel van de Vroegmiddelnederlandse Statuten van de Gentse Leprozerie uit 1236*. Amsterdam: Rozenberg.

In de jaren 2000-2006 verschenen de Poolse vertalingen van het verzameld werk van de middeleeuwse geleerde Jan van Ruusbroec (1293-1381) in het Pools. Het was niet de eerste poging om deze bijzondere theologische traktaten op de Poolse markt te brengen, maar wel de eerste die niet enkel het complete werk van Ruusbroec voorstelden, maar ook de Middelnederlandse tekst als bron hadden. Dat zegt tenminste de inleiding bij de uitgave als ook het promotiemateriaal van de uitgeverij. Wie echter het Middelnederlands een beetje machtig is merkt onmiddellijk dat er discrepanties op te merken zijn tussen de beweerde gebruikte uitgave van de bron en de vertaling.

De vraag is dus in eerste instantie: is de Poolse vertaling inderdaad op de Middelnederlandse tekst gebaseerd? Om die te beantwoorden wordt een vergelijkende analyse van de *Gheesteliken Tabernakel* en *Namiot duchowy* (als voorbeeldtekst van de verzamelde werken) doorgevoerd – zowel op het gebied van vertaaltechnieken als ook de presentatie van de vertaling. Van de voorlopige analyse blijkt dat de Poolse tekst in grote mate verschilt van de oorspronkelijke Middelnederlandse. Ook bepaalde tekstexterne elementen (zoals de eerdere vertalingen van de vertaler) getuigen ervan dat de vermelding van de Middelnederlandse brontekst niet met de waarheid overeenstemt. Mocht dat zo zijn, rijzen er vervolgvragen, namelijk: wat zou het doel van een dergelijke mystificatie kunnen zijn? En welke andere bron gebruikt kon worden voor de vertaling? Terwijl de eerste vraag door toepassing van verschillende marktstrategieën beantwoord kan worden, is de tweede moeilijk. Het zou hoogstwaarschijnlijk een Duitse vertaling zijn geweest, maar welke, is nog niet duidelijk.

Bibliografie

Dowlaszewicz, Małgorzata (2017). “De ‘reizen’ van Ruusbroec naar Polen. Over de vertalingen van het werk van Jan van Ruusbroec (1293-1381) naar het Pools”, *Roczniki humanistyczne*. Lublin: Wydawnictwo KUL.

Lew-Dylewski, Maria (2000) “Wstęp”, in: Jan van Ruysbroec & Maria Lew-Dylewski. *Dzieła. T. 1*. Kraków: Wydawnictwo Karmelitońw Bosych. 5-46.

Ruusbroec, Jan van, (1946) *Werken. VI. Van den Gheesteliken Tabernakel*, red. D. A. Stracke, Tiel: Lannoo.

Ruusbroec, Jan van, (2002) *Dzieła. T. 2. Namiot duchowy*, red. Maria Lew-Dylewski, Kraków: Wydawnictwo Karmelitońw Bosych.

Mijn habilitatieproject doelt op het identificeren van de rol van Zuid-Afrikaanse witte vrouwen in mondiale netwerken rondom socialisme en feminisme in de eerste decennia van de twintigste eeuw. Ik kijk dus naar verschillende manifestaties van culturele mobiliteit (inspiraties, vormen van uitwisseling en intertekstualiteit) tussen Zuid-Afrika, Nederland en Groot-Brittannië, die agency verleenden aan witte vrouwen. Aangezien de kloven in de Zuid-Afrikaanse samenleving – op grond van economie (arbeidsters/middenklasse), ras (wit/niet-wit) en nationaliteit (Afrikaner/Brits/Zuid-Afrikaan) – stel ik de vraag of teksten die die vrouwen schreven, vertaalden en lazen een manier constitueerden om nieuwe alternatieve imagined communities (ingebeelde gemeenschappen) van socialisten en feministen te scheppen boven nationale identificaties. De hypothese is dat de vrouwen het transnationale socialisme en feminisme gebruikten om hun wit-zijn (whiteness) in een koloniale context te beklemtonen.

In deze presentatie focus ik op een case study van witte arbeidsters, publiek van *Klerewerker / Garment Worker*, een tweetalig vakbondsblad. Een analyse van Afrikaanse literaire teksten gepubliceerd in het tijdschrift in de jaren 40 toont overeenkomsten met buitenlandse socialistische literatuur. Opmerkelijk is de invloed van het Sovjet socialistisch realisme en publicatie van vertalingen, bijv. van de Amerikaanse socialistische klassieker *They Call me Carpenter* van Upton Sinclair. De socialistische strekking van het tijdschrift en het transnationale karakter van de arbeidersbeweging stonden haaks op het opkomende Afrikaner nationalisme, een ideologie gebaseerd op ras en gelanceerd door de middenklasse. Als gevolg daarvan werden de witte arbeidsters als niet legitieme Afrikaners beschouwd: hun economische positie was trouwens gelijk aan niet-witte bevolking. Geconcludeerd kan worden dat het tijdschrift de witte arbeidsters voorstelde als leden van een transnationale ingebeelde gemeenschap van socialisten die op het klassenbewustzijn gebaseerd was.

Bibliografie

- Anderson, B. *Imagined Communities*. London, New York: Verso, 1983.
- Berger, I. *Threads of Solidarity: Women in South African Industry, 1900-1980*, Bloomington: Indiana University Press, 1992.
- Brink, E. "Purposeful Plays, Prose and Poems: The Writings of the Garment Workers, 1929-1945," *Woman and Writing in South Africa*, (red.) C. Clayton, Marshalltown: Heinemann, 1989: 107-127.
- Coetser, J. L. "KWU-werkersklasdramas in Afrikaans (ca. 1930 – ca. 1950)," *Literator* 20, no. 2, 1999: 59-75.
- Cornelius, H. "Die Offerande". *Klerewerker*. Jul/aug1942: 3-5; nov/dec 1942: 3-6.
- Greenblatt, S. (red.), *Cultural Mobility: A Manifesto*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- Hennessy, Rosemary. *Materialist Feminism: A Reader in Class, Difference, and Women's Lives*. New York: Routledge, 1997.
- Latour, B. *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Lennon, J. en M. Nilsson (reds.). *Working-Class Literature(s): Historical and International Perspectives*, Stockholm, Stockholm University Press, 2017.
- O'Meara, D. *Volkskapitalisme: Class, Capital and Ideology in the Development of Afrikaner Nationalism, 1934-1948*, Cambridge, 1983.
- Sinclair, Upton. *They Call me Carpenter. The Tale of the Second Coming*. New York: Boni & Liverlight, 1922.
- Sinclair, Upton. 1941. transl. by Hester Cornelius Hulle Noem My Timmerman KW. Mei/juni 1941 - mei/juni 1946.
- The Whites Writing Whiteness. ESRC project ES J022977/1, <https://www.whiteswritingwhiteness.ed.ac.uk/>
- Vincent, Louise. "Bread and Honour: White Working Class Women and Afrikaner Nationalism in the 1930s". *Journal of Southern African Studies*. 26 (1) maart 2000: 61-78.
- Werner, M. en Zimmermann, B. "Beyond Comparison: Histoire Croisée and the Challenge of Reflexivity". *History and Theory* 45, 2006: 30-50.

In zijn werk schetst Kader Abdolah geregeld vader- en moederpersonages die op grond van een autobiografische verankering van zijn werk gezien kunnen worden als voorstellingen van zijn eigen ouders. Vaders en moeders zijn in Abdolahs werk vaak 'afwezig', zowel letterlijk (ze zijn in het vaderland gebleven en komen maar zelden op bezoek bij hun gevluchte zoon) als figuurlijk (ze zijn gehandicapt in hun vermogen om te communiceren: de vader is doofstom, de moeder is analfabeet en ze is aan het dementeren). Omdat ze niet zelf hun verhaal kunnen vertellen neemt de zoon deze taak op zich.

Het artikel dat ik tijdens het colloquium zou willen bespreken presenteert een analyse van Abdolahs werken waarin vader- en moederfiguren prominent aan bod komen, vooral Spijkerschrift (2000) en Het gordijn (2017). Er wordt hier, aan de hand van de theoretische studies over voorstelling van de ander in autobiografische literatuur (Alcoff 1991-92; Hardwig 1997; Heddon 2009; Montello 2006), geprobeerd om een antwoord te vinden op de vraag naar het karakter van deze representaties en het doel ervan. Omdat beide ouders mindervalide/ziek zijn wordt de hier gepresenteerde analyse verder ingekaderd in theoretische opvattingen over de rol en beeld van mindervaliditeit in de (autobiografische) literatuur (Couser 2009, Garland Thomson 1997; Hall 2016). Mindervaliditeit dient namelijk vaak als 'narratieve prothese' (Mitchell & Snyder 2000) die ten doel heeft om het interesse van de lezers te wekken en om het verhaal van de auteur in te kaderen. De ander wordt daarbij vaak 'afwezig' gemaakt. Zijn of haar verhaal wordt ondergeschikt gemaakt aan de eigen doelen van de auteur; het dient als een manier om het eigen verhaal van de auteur op de voorgrond te plaatsen en zich op een bepaalde manier aan het lezerspubliek te presenteren.

Bibliografie

Abdolah, Kader. Spijkerschrift. Breda: De Geus. 2000.

Abdolah, Kader. Het gordijn. Breda: De Geus. 2017.

Alcoff, Linda. "The Problem of Speaking for Others Author(s)". *Cultural Critique* 20 (Winter, 1991-1992), pp. 5-32.

Couser, G. Thomas. *Signifying Bodies: Disability in Contemporary Life Writing*. Ann Arbor: The University of Michigan Press. 2009.

Couser, G. Thomas. "Vulnerable Subjects: Caveat Scriptor". Geraadpleegd op 06.10.2019 van https://www.academia.edu/4404401/Vulnerable_Subjects_Caveat_Scriptor.

Couser, G. Thomas. "Vulnerable Subjects: Illness, Disability, and Ethical Life Writing". Geraadpleegd op 06.10.2019 van https://www.academia.edu/28960268/Vulnerable_Subjects_Illness_Disability_and_Ethical_Lifewriting.

Couser, G. Thomas. 'Collaborative autobiography'. Geraadpleegd op 06.10.2019 van https://www.academia.edu/8516979/Collaborative_Autobiography.

Garland Thomson, Rosemarie. *Extraordinary Bodies: Figuring Physical Disability in American Culture and Literature*. New York: Columbia University Press. 1997.

Hall, Alice. *Literature and Disability*. London/New York: Routledge. 2016.

Hardwig, John, "Autobiography, Biography, and Narrative Ethics". In: *Stories and their Limits: Narrative Approaches to Bioethics*. Ed. Hilde Lindemann Nelson. New York/London: Routledge. 1997. pp. 50-64.

Heddon, Deirdre, "To absent friends: Ethics in the Field of Auto/biography". *Political Performances: Theory and Practice* 4. 2009. pp. 111-133.

Liu-Devereux, Pauline. "On the Other Side of the Words: Family Trauma and the Ethics of Life Writing". *Literature Compass* 8/12 (2011): 982-989.

Mitchell, David T. and Sharon L. Snyder, eds. *Narrative Prosthesis: Disability and the Dependencies of Discourse*. The University of Michigan, 2000.

Montello, Martha. "Confessions and Transgressions: Ethics and Life Writing". *Hastings Center Report*. March-April 2006. pp. 46-47.

Een groot deel van de literatuur die gelezen wordt is vertaalde literatuur - deze heeft een functie en positie in een literair systeem, maar staat zelden centraal in letterkundig onderzoek. In mijn onderzoek focus ik op de receptie van Hongaarse literatuur in Nederland, om de vraag te kunnen beantwoorden: welke positie heeft deze literatuur binnen het Nederlandse literaire systeem?

De term literair systeem is ontleend aan Itamar Even-Zohar, die hem ontwikkelde in zijn Polysystem Studies. Ik beschouw de Hongaarse literatuur in Nederland dan ook als een subsysteem van de vertaalde literatuur, die weer een subsysteem van het gehele literaire polysysteem is. Door de receptie van deze vertalingen centraal te stellen wordt niet alleen beeld gecreëerd van de Hongaarse literatuur in Nederland zelf (als deel van de literatuurgeschiedschrijving), maar wordt vooral ook een blik geworpen op het functioneren van het polysysteem. Mijn hypothese is dat vertaalde literatuur op geheel andere wijze ontvangen wordt dan 'oorspronkelijke' teksten: niet het beoordelen van de literaire waarde staat centraal, maar de cultuuroverdragende functie van de werken. Hongaarse auteurs hebben meer kans van slagen in Nederland wanneer aan hun werk of leven beschouwingen kunnen worden gekoppeld over de Hongaarse politiek, geschiedenis of cultuur. Dit was zeer duidelijk gedurende de Koude Oorlog, toen er vooral dissidente auteurs werden vertaald en uitgegeven, maar speelt m.i. nog altijd een rol in de receptie van Hongaarse schrijvers: hoe duidelijker zij zich (ook) politiek manifesteren, of hoe duidelijker hun werk aan de Hongaarse realiteit gerelateerd kan worden, hoe meer aandacht zij in Nederland literair-kritisch genereren.

Bibliografie

- Broomans, Petra et al (eds.), *Object: Nederlandse literatuur in het buitenland*. Methode: onbekend. Groningen: Barkhuis 2006.
- Bourdieu, Pierre, *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste* (Vertaling: Richard Nice). London/New York: Routledge 1984.
- Casanova, Pascale, *The World Republic of Letters* (Vertaling: M.B. DeBevoise). Cambridge/London: Harvard UP 2004.
- Czáky, Moritz & Richard Reichensperger, *Literatur als Text der Kultur*. Wien: Passagen 1999.
- Even-Zohar, Itamar, *Papers in Historical Poetics*. Tel Aviv: University Publishing 1978.
- Rees, Kees van & Gilles Dorleijn, *De productie van literatuur. Het Nederlandse literaire veld 1800-2000*. Nijmegen: Vantilt 2005.

Wat zijn de achterliggende filosofische verschillen tussen de taalprojecten van Gottfried Wilhelm Leibniz en Ludwik Lejzer Zamenhof?

Het is niet eerder dan in de zeventiende eeuw dat geleerden zich voor het eerst ernstig bogen over de theoretische kantlijnen en praktische uitwerking van een universele taal. Het vinden van een harmonie tussen theoretische onderbouw en praktische toepassing bleek een uitermate complexe evenwichtsoefening. Deze problematiek weerhield enkele intellectuelen er niet van een taal te ontwikkelen. Zo heeft onder meer Gottfried Wilhelm Leibniz naast een theorie van een universele, filosofische taal, ook een poging gedaan deze te ontwikkelen. Zijn project werd niet afgerond en het zou nog meer dan tweehonderd jaar duren vooraleer een taal ontwikkeld werd die met enig enthousiasme werd ontvangen. Veruit de succesvolste en bekendste van deze kunsttalen is het Esperanto, ontwikkeld door de Pool Ludwik Lejzer Zamenhof. Een van de grootste verschillen (en daarmee ook het succes?) tussen de ontwerpers van de zeventiende eeuw en het einde van de twintigste eeuw is de overgang van het gebruik van a priori talen naar a posteriori talen. Maar waarin schuilt het verschil?

De taalprojecten van de zeventiende eeuw stonden vooral in het teken van de kennis. Taal zou een middel moeten zijn om kennis te verwerven en zelfs uit te breiden, maar de natuurlijke taal was niet perfect en voldeed zodoende niet. Het is één van de redenen waarom taalontwerpers een taal begonnen uit te werken vanaf een tabula rasa. Deze talen, de a priori talen staan in schril contrast met de a posteriori talen, die zich baseren op de reeds bestaande natuurlijke talen om een kunsttaal te vormen. De latere taalontwerps hadden dan ook meer een praktisch dan intellectueel doel voor ogen.

We kunnen zeggen dat de link tussen de doelstelling van de taal en de uitwerking ervan, samenvalt met het gebruik van een a priori of een a posteriori theoretisch kader.

Bibliografie

- Aarsleff, Hans. 1982. *From Locke to Saussure. Essays on the Study of Language and Intellectual History*. Minneapolis, University of Minnesota Press.
- Blanke, Detlev. 1985. *Internationale Plansprachen. Eine Einführung*. Berlin, Akademie-Verlag.
- Large, Andrew. 1985. *The Artificial Language Movement*. Oxford, Basil Blackwell Ltd.
- Maat, Jaap. 2004. *Philosophical languages in the 17th century: Dalgarno, Wilkins, Leibniz*. Springer Netherlands, The New Synthese Historical Library.
- Schubert, Klaus. 1989. *Interlinguistics – Aspects of the science of planned languages*. Berlin/New York, Mouton De Gruyter.
- Zamenhof, Ludwik Lejzer. 1889. *Dr Esperanto's International language, introduction & complete grammar*. Warsaw, Chaim Kelter.

Net als andere Europese talen biedt het hedendaagse Standaardnederlands verschillende mogelijkheden om een futurale betekenis uit te drukken. Naast het vaak gebruikte futurale presens kent het Nederlands twee perifrastische constructies: zullen + infinitief, van modale oorsprong, en gaan + infinitief, die uit een werkwoord van beweging is voortgekomen. Samen vormen ze een complex systeem van functioneel verschillende constructies. In het hedendaagse Nederlands kan zullen + infinitief een zuiver temporele betekenis hebben die de intentie van de agens aangeeft, maar ook deontische en epistemische functies vervullen. Gaan + infinitief heeft tegenwoordig een futurale betekenis in combinatie met werkwoorden die een actie of een soort verandering in de nabije toekomst uitdrukken. Het komt vaker voor in gesproken dan in geschreven taal (Haeseryn 1997: 976-978).

In deze bijdrage aan het colloquium wordt empirisch onderzocht wanneer futuraal gaan is ontstaan en welke processen van taalverandering verantwoordelijk zijn voor de ontwikkeling van gaan + infinitief tot een nieuwe toekomstduider naast de reeds bestaande zullen + infinitiefconstructie. Welke taalinterne en/of taalexterne factoren hebben deze evolutie beïnvloed? Is futuraal gaan het resultaat van een nog steeds voortdurend proces van grammaticalisering dat gebonden was aan paradigmatische beperkingen? Meer specifiek willen we onderzoeken of onze voorlopige resultaten de evolutionaire stadia van futuraal gaan, zoals voorgesteld door Decroos (2000: 113), kunnen bevestigen of weerleggen: werkwoord van beweging gaan > ruimtelijk hulpwerkwoord gaan > inchoatief hulpwerkwoord gaan > futuraal hulpwerkwoord gaan.

Bibliografie

- Baert, Marie Anne & Alfons De Meersman (1981). Gaan Vlamingen altijd gaan dansen? In: *Taal en Tongval* 33, 5-14.
- Beheydt, Griet (2005). Future time reference: English and Dutch compared. In: Nicole Delbecque, Johan van der Auwera & Dirk Geeraerts (reds.), *Perspectives on variation: sociolinguistic, historical, comparative*. Berlin: Mouton de Gruyter, 251-274.
- Bybee, Joan L., William Pagliuca & Revere D. Perkins (1991). Back to the future. In: Elizabeth Traugott & Bernd Heine (reds.), *Approaches to Grammaticalization*, vol. II. Amsterdam: John Benjamins, 17-58.
- Colleman, Timothy (2000). Zullen, gaan of presens. Een verkennend corpusonderzoek naar de toekomstduiders in het (Belgische) Nederlands. In: Veronique De Tier, Magda Devos & Jacques Van Keymeulen (reds.), *Nochtans was Scherp van Zin*. Festschrift Hugo Ryckeboer. Gent: University of Gent, 51-64.
- De Rooij, Jaap (1985/1986). De toekomst in het Nederlands: Over het uitdrukken van de toekomstige tijd in standaardtaal en dialect. *Taal en Tongval* 37, 96-123; 38, 5-32.
- Decroos, Bram (2000). Wat is er met gaan aan de hand...? (Een aanvulling op Van Bree 1997). In: Veronique De Tier, Magda Devos & Jacques Van Keymeulen (reds.), *Nochtans was Scherp van Zin* Festschrift Hugo Ryckeboer. Gent: University of Gent, 111-116.
- De Schutter, Georges (2010). De uitdrukking van het futurum in Belgisch-Nederlands "We gaan het eens gaan bekijken zie". In: Johan De Caluwe & Jacques Van Keymeulen (reds.), *Voor Magda*. Artikelen voor Magda Devos bij haar afscheid van de Universiteit Gent. Gent: Academia Press, 191-202.
- Fehringer, Carol (2017). Internal constraints on the use of gaan versus zullen as future markers in spoken Dutch. A quantitative variationist approach. *Nederlandse Taalkunde* 22, 359-387.
- Haeseryn, Walter et al. (1997). *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. 2e ed. Groningen: Nijhoff.
- Haegeman, Liliane (1990). The Syntax of Motional Goan in West-Flemish'. In: Reineke Bok-Bennema & Peter Coopmans (reds.), *Linguistics in the Netherlands 1990*. Dordrecht: Foris, 81-90.
- Hilpert, Martin (2008). *Germanic future constructions: A usage-based approach to language change*. John Benjamins: Amsterdam.
- Van Bree, Cor. (1997). Wat is er met gaan aan de hand? In: *Mededelingenblad Oudgermanisten Vereniging*, speciaal nummer *Leven in de Oudgermanistiek*. Leiden, 72-77.
- Van Olmen, Daniel & Tanja Mortelmans (2009). Movement Futures in English and Dutch. A Contrastive Analysis of Be Going To and Gaan. In: Anastasios Tsangalidis & Roberta Faccinetti (reds.), *Studies on English modality (=Linguistic insights)*. Bern: Peter Lang, 357-386.
- Weijers, Martje. (2012). 'G  och pensionera dig!' A comparative, corpus-based study of the Swedish verb 'att g ' and the Dutch verb 'gaan' with special emphasis on ingressive and future marking. In: Henk van der Liet & Muriel Norde (reds.), *Language for its own sake: essays on language and literature offered to Harry Peridon*. Amsterdam: University of Amsterdam, 17-32.
- Willemys, Roland (2000). Het futurum in het Brugs van de 19de eeuw. In: Veronique De Tier, Magda Devos & Jacques Van Keymeulen (reds.), *Nochtans was Scherp van Zin* Festschrift Hugo Ryckeboer. Gent: University of Gent, 527-532.

Gracza, Krisztina (Eötvös Loránd Tudományegyetem)

Haar vaders dochter: De rol van Katalin Bánffy in de internationale reis van Miklós Bánffy's Transsylvaanse Trilogie

---

De Hongaarse graaf Miklós Bánffy (1873–1950) was een veelzijdig talent; hij was politicus, regeringscommissaris en minister van Buitenlandse Zaken. Daarnaast werkte hij als intendant en decorontwerper voor de Hongaarse Opera en hij was ook schrijver, zowel van drama als van proza. Hij is misschien wel het meest bekend om zijn meer dan 1000 pagina's tellende Transsylvaanse Trilogie (Geteld, geteld, Te licht bevonden, Verdeeld), die in 1934 voor het eerst in Kolozsvár (Cluj-Napoca) werd gepubliceerd. De romans schilderen een levendig portret van Hongarije van vóór 1914 door de ogen van twee jonge, aristocratische Transsylvaanse neven. Tijdens de communistische periode vielen Bánffy, maar ook zijn werken in ongenade. Pas in de laatste decennia is de Transsylvaanse Trilogie herontdekt in Hongarije, waar ze sindsdien meerdere malen is herdrukt. Ook is het ontdekt door lezers buiten Hongarije. In mijn presentatie ga ik in op de transnationale productie en receptie van de Transsylvaanse Trilogie in verschillende vertalingen. Ik zal met name aandacht geven aan de bemiddelende rol van Bánffy's dochter, gravin Katalin Bánffy (1924), die zowel de Engelse vertaler van de trilogie is als de hoofdverantwoordelijke voor het erfgoed van haar vader in Hongarije. Katalin Bánffy vertaalde de Transsylvaanse Trilogie naar het Engels in samenwerking met Patrick Thursfield. Hun vertaling werd eerst als drie afzonderlijke boeken gepubliceerd door Arcadia Books tussen 1999 en 2001 in Engeland, en vond uiteindelijk zijn weg naar de prestigieuze Everyman's Library in de VS. De trilogie oogstte positieve kritieken in voornamelijk Britse en Amerikaanse kranten en heeft sindsdien een status verworven bij verschillende invloedrijke critici als belangrijk maar ondergewaardeerd werk. De publicatie en het succes in de Engelstalige wereld trok de aandacht van uitgeverij in andere talen: Frans, Spaans, Italiaans, Duits, Nederlands, Chinees en recentelijk Roemeens. Hoe verhouden zich de productie- en receptiegeschiedenis van elk van deze vertalingen tot elkaar? Welke rol speelt de centrale taal van het Engels in de internationale carrière van het werk? Aan de hand van analytische hulpmiddelen uit de vertaalsociologie zal ik deze vragen beantwoorden tijdens mijn casusgerichte presentatie.

Bibliografie

Primaire literatuur

- Bánffy, M. (1999). *They were counted*. London: Arcadia Books.
Bánffy, M. (2012). *Erdélyi történet I.. Megszámláltattál*. Budapest: Helikon.
Bánffy, M. (2012). *Geteld, geteld*. Amsterdam: Atlas Contact.

Secundaire literatuur

- Heilbron, J., & Sapiro, G. (2007). Outline for a sociology of translation: Current issues and future prospects. In M. Wolf & A. Fukari (Red.), *Constructing a Sociology of Translation* (pp. 93–107). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
Horváth, G. (2013). Közelítés Bánffy Miklós Erdélyi Történetéhez. *Jelenkor*, 56(11), 1175–1181. Geraadpleegd van <http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/2844/kozelites-banffy-miklos-erdelyi-tortenetehez>
van Es, N., & Heilbron, J. (2015). Fiction from the Periphery: How Dutch Writers Enter the Field of English-Language Literature. *Cultural Sociology*, 9(3), 296–319. <https://doi.org/10.1177/1749975515576940>

Taalleerders gebruiken woorden van hun eerste taal (L1) of tweede taal (L2) als ze hun derde taal (L3) gebruiken. Dit wordt lexicale transfer genoemd. Twee belangrijke factoren bij lexicale transfer zijn de linguïstische (psycho)typologie en de L2-status. Over welke van die twee factoren dominanter is bij lexicale transfer naar de L3 bestaan er twee opvattingen. Enerzijds wordt gesteld dat de linguïstische (psycho)typologie de dominantere factor is en de taal met de kleinere lexicale distantie (L1 of L2) dus de L3 sterker beïnvloed. (ODLIN, 1989; KELLERMANN, 1983). Anderzijds wordt gesteld dat de L2-status de dominantere factor is en het dus altijd de L2 is die de L3 sterker beïnvloedt (WILLIAMS & HAMMARBERG, 1998). Dit wordt nog versterkt als de L3-competentie laag is (ibid.). Dit onderzoek test deze twee opvattingen door positieve en negatieve lexicale transfer tussen de nauw verwante talen Duits, Engels en Nederlands te onderzoeken. De lexicale distantie tussen Duits en Nederlands is kleiner dan tussen Duits en Engels of Nederlands en Engels. De hypothese is dat een kleinere lexicale distantie de dominantere factor is: de linguïstische (psycho)typologie is dus belangrijker dan de L2-status. Ik voorspel dan dat in taalcombinaties waarbij de afstand tussen de L1 en de L3 korter is dan tussen de L2 en de L3 lexicale transfer uit de L1 de bovenhand neemt (L1 Duits/L2 Engels/L3 Nederlands). Om dit te onderzoeken wordt gebruik gemaakt van een mixed method approach. Centraal staat een lexical decision task maar ook vragenlijsten, competentietests en taalproductie (mondeling en/of schriftelijk) worden toegepast. De resultaten van dit onderzoek geven inzicht in de verhouding van de linguïstische (psycho)typologie en de L2-status in lexicale transfer bij derdetaalverwerving. Verder verschaft het onderzoek inzicht in de organisatie van het mentale lexicon en kan het implicaties hebben voor het vreemdetaalonderwijs.

Bibliografie

- Kellermann, E. (1983). Now you see it, now you don't. In S. Gass & L. Selinker (eds), *Language Transfer in Language Learning*, (112-134). Rowley, MA: Newbury House.
- Odlin, T. (1989). *Language Transfer*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Williams, S. & Hammarberg, B. (1998). Language Switches in L3 Production: Implications for a Polyglot Speaking Model. *Applied Linguistics* 19, (295-333).

Het gebied van community interpreting / (sociaal tolken) begon zich in de wereld pas in de jaren 70 af te bakenen. Toen verwees deze term nog naar het tolken dat uitsluitend onder leden van een bepaalde minderheidscommunity werd gerealiseerd. Wij kunnen in deze samenhang nog over een pure aanvulling van de term Conferentietolken spreken. Maar 40 jaar later is dit gebied een volledig geïnstitutionaliseerd en geprofessionaliseerd soort tolken geworden. Het onderzoek van dit gebied heeft zich van de oorspronkelijke statische en prescriptieve naar een dynamisch en interdisciplinair onderzoek ontwikkeld, waarin de nadruk vooral op de interculturele aspecten wordt gelegd.

In onze bijdrage gaan wij eerst de geschiedenis en tegenwoordige situatie van community interpreting bespreken en de inhoud van dit, vaak omstreden begrip afbakenen. Daarna proberen wij de actuele situatie op dit terrein in centraal-Europa in de kaart te brengen en de ontwikkeling hier met de Lage landen te vergelijken. Ons hoofdoel is som de eerste uitkomsten van ons eigen onderzoek over de toestand van het gegeven gebied in de Slowaakse context te presenteren en op basis van goede voorbeelden uit vooral België, maar ook Nederland enkele mogelijke oplossingen van de belangrijkste problemen op dit gebied voor te stellen. Onze hofonderzoeksvraag kunnen wij op volgende manier formuleren: Wat zijn de meest problematische punten in de tegenwoordige toestand van community interpreting in centraal Europa en op welke manier kan de vertaal- en tolkenschap aan verbetering van de kwaliteit van de tolkdiensten binnen de publieke sector met behulp van positieve voorbeelden uit het buitenland bij te dragen?

Sleutelwoorden

Community interpreting, institutionalisering, centraal-Europa, Lage landen, interculturaliteit, professionalisering

Bibliografie

- Angelelli, C. V. (Ed.). (2019). *Healthcare Interpreting Explained*. London / New Yourk: Routledge.
- Berk-Seligson, S. (1990 / 2002 / 2017). *The bilingual courtroom: Court interpreters in the judicial process*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Biel, Ł., Engberg, J., Martín Ruano, R. en Sosoni, V. (Eds.). (2019). *Research Methods in Legal Translation and Interpreting: Crossing Methodological Boundaries*. Londýn, New Yourk: Routledge.
- Bot, H. (Ed.). (2005). *Dialogue Interpreting in Mental Health*. Amsterdam/New York: Rodopi.
- Giambruno, C. (2016). Quality assessment and political will: a necessary symbiosis. *Language and Law / Linguagem e Direito*, vol. 3, no. 2, 116–134.
- Guldanová, Z. (2010). Tlmočník versus prekladateľ podľa zákona o súdnych tlmočníkoch a prekladateľoch. In Z. Guldanová (Ed.), *Teória a prax súdneho prekladu a tlmočenia* (s. 12 – 23). Bratislava: Tlmočnícky ústav FIF UK.
- Hale, S. B. (2007). *Community Interpreting*. Hamshire : Palgrave MacMillan.
- Hertog, E. (2015). Looking back while going forward: 15 years of legal interpreting in the EU. *TRANS: Revista de Traductología*, vol. 19, no. 1, 15–31.
- Hertog, E. en van der Veen, B. (2006). Taking Stock: Research and Methodology in Community Interpreting. In E. Hertog en B. van der Veen (Eds.), *Linguistica Antverpiensia: New Series*, 5 (pp. 11, 17). Antwerpen: Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken.
- Jacobs, E., Agger-Gupta, N., Chen, A. Hm, Piotrowsky, A. en Hardt, E. J. (2003). *Language Barriers in Health Care Settings: An annotated bibliography of the research literature*. Woodland Hills, CA: The California Endowment.
- Jacobsen, B. (2009). The community interpreter: a question of role. *Hermes – Journal of language and communication studies*, no. 42, 155-166.
- Meyer, B. en Thiesemann, R. (2018). Bedeutung von Sprache im ärztlichen Aufklärungsgespräch. In R. Thiesemann (Ed.), *Mit älteren Menschen kommunizieren* (pp. 21–30). Stuttgart: Kolhammer.
- Monteoliva-Garcia, E. (2018). The last ten years of legal interpreting research: A review of research in the field of legal interpreting. *Language and Law / Linguagem e Direito*, vol 5, no. 1, 38–61.
- Opalková, J. (2013). *Komunitné tlmočenie*. Prešov: Acta Facultatis PUP.
- Pöchhacker, F. (2004). *Introducing Interpreting Studies*. London / New York: Routledge.
- Pöchhacker, F. (2006). Research and Methodology in Healthcare Interpreting. In E. Hertog en B. van der Veen (Eds.), *Linguistica Antverpiensia: New Series* 5 (s. 135–159). Antwerpen: Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken.
- Štefčík, J. (2010). *Súdne tlmočenie*. Nitra: Filozofická fakulta UKF.
- Štefková, M., Bossaert, B. (2019). Equity, Quality and Vision - Comparative Analysis of the Practices of Public Service Translation and Interpreting in Slovakia and Flanders. *Fitispos, International journal for Public service Interpreting and Translation*, vol. 6, no. 1, 168–182.
- Tužinská, H. (2011). *Komunikácia s cudzincami: právne dôsledky tlmočenia. Porovnanie praktík v krajinách V4: v Poľsku, v Maďarsku, v Česku, na Slovensku a na Ukrajine*. Bratislava: Liga za ľudské práva.
- Vargas-Urpi, M. (2012). State of the Art in Community Interpreting Research: Mapping the Main Research Topics. *Babel*, vol. 58(1), 50–72.

In mijn lezing presenteer ik de voorlopige resultaten van mijn promotieonderzoek in ontwikkeling getiteld “Felix Timmermans in het Tsjechisch. 75 jaar receptiegeschiedenis”. Mijn doel is om een overkoepelende receptiegeschiedenis van Timmermans in Tsjechië op te stellen en de relatief grote aandacht voor zijn werk te verklaren. Mijn aandacht gaat daarbij vooral uit naar de rol van culturele bemiddelaars, zoals literaire groeperingen, vertalers en uitgevers.

Als eerste stap heb ik de Tsjechische vertalingen van Timmermans op een rijtje gezet en hun ontstaansgeschiedenis in kaart gebracht. In totaal verschenen er elf romans en novellen en zes verhalen van Timmermans in het Tsjechisch. Ik ben onder meer nagegaan door wie ze werden vertaald, of ze rechtstreeks of via een tussentaal werden vertaald, bij welke uitgeverijen en eventueel in welke kranten en tijdschriften ze zijn verschenen, wie voor de illustraties heeft gezorgd en hoe groot de oplagen waren. Daarnaast heb ik recensies van de vertalingen geanalyseerd en vastgesteld hoe de werken door Tsjechische recensenten werden gewaardeerd. Bovendien heb ik literaire lexica, algemene encyclopedieën en journalistieke bronnen bestudeerd om de (literaire) reputatie van Timmermans in Tsjechië te reconstrueren.

Uit primaire en secundaire bronnen komt naar voren dat Timmermans' werk veel aandacht kreeg en over het algemeen positief werd ontvangen. Als volgende stap wil ik me richten op de culturele bemiddelaars en uitzoeken welke factoren aan de populariteit van Timmermans in Tsjechië ten grondslag liggen. Ik veronderstel bijvoorbeeld dat de sturende rol van een groep katholieke literatoren niet onderschat mag worden. Om deze en andere factoren te onderzoeken, is het van belang om voor een gepaste theoretische en methodologische benadering te kiezen. Moet de vertaalsociologie centraal staan of komt de polysysteemtheorie in aanmerking? Of is er nog een andere theoretische aanpak die voor de doelen van mijn onderzoek meer geschikt is?

Bibliografie

- Engelbrecht, W. 'Zlaté ostruhy, kapitán Bontekoe, modré pondělky. K obrazu nizozemské literatury v Čechách'. In: Hrala, M. (red.) Český překlad II (1945-2004). Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Praha 2005. p. 227-245.
- Engelbrecht, W. 'Vlaamse literatuur in vertaling in Centraal-Europa tot WOI.' In: Czarnecka, B. (red.). Neerlandica Wratislaviensia XXV. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2015. p. 243-254.
- Halada, J. Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006. Libri, Praha 2007.
- Krijt, H.; Krijtová, O. Průvodce dějinami nizozemské literatury. Panorama, Praha 1990.
- Smolka Fruhwirtová, L. Receptce nizozemské literatury v českém literárním kontextu let 1945-2010. Univerzita Palackého, Olomouc 2011.

Taal is een van de belangrijkste instrumenten om sociale betrekkingen op te bouwen en sociale identiteiten te construeren. Sprekers nemen bijvoorbeeld bepaalde talige features als typisch voor hun omgeving waar en dus als essentieel voor hun concept van een lokale identiteit (vgl. Cornips & Rooij 2013: 161). Dit betekent derhalve niet dat er een essentialistische band tussen taal, spreker en plek bestaat. Daarentegen wijst een groot aantal van recente antropologische en geografische publicaties erop dat concepten van plekken discursieve constructies zijn en dus resultaten van intersubjectieve onderhandelingsprocessen (vgl. Johnstone 2013, Quist 2010, Eckert 2010, Auer 2013).

Waarmee zich mijn project bezighoudt, is hoe Nederlandse leerlingen taal, plaats en identiteit aan elkaar koppelen en welke instellingen en ideologieën van de sprekers erbij verschijnen. Met dat doel heb ik veldwerk in twee scholen in Noord-Holland alsook in Noord-Brabant gedaan. Mijn presentatie omvat de analyse van semi-gestructureerde interviews die ik in kleine groepen van leerlingen heb gevoerd. Daarbij concentreer ik mij vooral op interactionele praktijken van afgrenzing en zelfdefinitie (*selfing & othering*) middels metatalige reflecties. De afwijzing en het tot stand brengen van toebehorenheid zijn aan dergelijke praktijken inherent (vgl. Thissen 2018: 27) en zullen een essentieel punt van mijn analyse zijn. Hier zal vooral de wisselwerking tussen eerder individuele en sociale aspecten van toebehorenheid worden belicht (vgl. Antonsich 2010, Yuval-Davis 2006). Bovendien zal ik aan de hand van het concept van spatio-sociale-indexicaliteit (vgl. Auer et al. 2013) laten zien hoe jongeren indexicale teken die eigenlijk eerder sociale categorieën zoals etniciteit representeren in een tweede stap met lokale categorieën verbinden. Op die manier wordt interactioneel een nieuwe verbinding tussen taal, spreker en plek geschapen die opnieuw haar geconstrueerde karakter openbaar maakt.

Bibliografie

- Auer, Peter. 2013. „The Geography of Language: Steps toward a New Approach”, in: *FRAGL* 16. 1–39.
- Auer, Peter/ Hilpert, Martin/ Stukenbrock, Anja/ Szmeicsanyi, Benedikt. 2013. „Integrating the Perspectives on Language and Space”. In: *Space in Language and Linguistics*. Hg. v. dens. Berlin/Boston: De Gruyter: 1–17.
- Antonsich, Marco. 2010. “Searching for Belonging – An Analytical Framework”. In: *Geography Compass* 4. 644–659.
- Eckert, Penelope. 2010. „Who’s there? Language and Space in Social Anthropology and Interactional Sociolinguistics”. In: *Language and Space: An International Handbook of Linguistic Variation. Vol. 1: Theories and Methods*. Hg. v. Peter Auer & Jürgen E. Schmidt. Berlin/New York: De Gruyter. 163–178.
- Johnstone, Barbara. 2013. “Ideology and Discourse in the Enregisterment of Regional Variation”. In: *Space in Language and Linguistics. Geographical, Interactional, and Cognitive Perspectives*. Hg. v. Peter Auer et al. Berlin/Boston: De Gruyter. 107–127.
- Cornips, Leonie/De Rooij, Vincent A. 2013. „Selfing and Othering Through Categories of Race, Place, and Language Among Minority Youths in Rotterdam, The Netherlands”. In: *Multilingualism and Language Diversity in Urban Areas. Acquisition, Identities, Space and Education*. Hg. v. Peter Siemund u.a. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 129–164.
- Yuval-Davis, Nira. 2006. „Belonging and the Politics of Belonging”. In: *Patterns of Prejudice* 40. 197–214.

In gesprekken over *loci* waarin men ideeën en cultureel erfgoed uitwisselt, komen Nederlandse vreemdelingen-gemeenschappen zelden aan bod. Dit referaat probeert aan te tonen dat Nederlandse kerken vaak plaatsen waren voor het uitwisselen van ideeën en cultureel erfgoed. Het neemt als case study een dichtbundel die in 1622 door Isaac Elzevier in Leiden werd uitgegeven. De bundel bestaat uit zo'n 30 in het Latijn en het Nederlands geschreven treurdichten op het overlijden van Simeon Ruytinck, de voormalige dominee van de Nederlandse kerk in Londen. De vraag rijst wie de auteurs van deze gedichten waren en wat hun verband met Ruytinck was. Wat vooral opvalt is de verschillende achtergronden van de auteurs die niettemin allemaal een relatie hadden met Ruytinck en de Nederlandse kerk in Londen. Een klein aantal auteurs, waaronder Constantijn Huygens en Jacob Cats, had de kerk bezocht tijdens diplomatieke reizen naar Engeland. Een groter aantal auteurs was eerstegeneratiemigranten die zich in Londen hadden gevestigd. Onder deze auteurs zijn Cesare Calandrini, een dominee van Italiaanse afkomst, en een aantal geneesheren te noemen, waaronder Rafael Thorius en Baldasar Hamey. Een aantal andere auteurs waren geboren in Nederlandse vreemdelingen-gemeenschappen in Engeland, waaronder de broers Jan en Aquila Cruso, Edwardus Meetkerkius en Jonas Proost. Kortgezegd toont deze bundel aan dat in de vroegmoderne periode de Nederlandse kerk in Londen een trefpunt was voor mensen van verschillende achtergronden en ook een plaats voor culturele uitwisseling.

Bibliografie

- Ole Peter Grell, *Dutch Calvinists in Early Stuart London: The Dutch Church in Austin Friars 1603-1642* (Leiden: Brill, 1989).
- Ole Peter Grell, *Calvinist Exiles in Tudor and Stuart England* (Aldershot: Ashgate, 1996).
- Tom Deneire (ed.), *Dynamics of Neo-Latin and the Vernacular: Language of Poetics, Translation and Transfer* (Leiden: Brill, 2014).
- Philip Ford, *The Judgment of Palaemon: The Contest between Neo-Latin and Vernacular Poetry in Renaissance France* (Leiden: Brill, 2013).
- Philip Ford, Jan Bloemendal and Charles Fantazzi (eds.), *Brill's Encyclopaedia of the Neo-Latin World* (Leiden: Brill, 2014).
- Jan A. Van Dorsten, 'I.C.O.' Het terugvinden van een bescheiden Nederlander in Londen: Jacobus Colius Ortelianus (1563-1628), koopman-schrijver, *TNLT* 77 (1959-1960), pp. 17-32.

In mijn dissertatie houd ik me bezig met een kennispoëtische analyse van Georgius Everhardus Rumphius' natuurhistorische tekst *D'Amboinsche Rariteitkamer* (Amsterdam 1705), waarin onder andere harde en zachte schaaldieren, stenen en mineralen afkomstig uit de Molukken – voornamelijk van het eiland Ambon – behandeld worden. Ik stel de vraag hoe kennis in de tekst gepresenteerd wordt. Mijn hypothese luidt dat in het geval van *D'Amboinsche Rariteitkamer* van een koloniale kennispoëtië sprake moet zijn, die afwijkt van natuurhistorische teksten die óf encyclopedisch zijn óf zich exclusief op Europese objecten richten. Mijn hypothese hoop ik niet alleen te kunnen bevestigen door een analyse van de *Rariteitkamer*, maar ook door een vergelijking met andere natuurhistorische teksten uit de 17de eeuw. De samenhang van natuurgeschiedenis en kolonialisme is reeds onderzocht door kennishistorici, maar voornamelijk voor de plantkunde en niet met het oog op bepaalde representatievormen. Met de literatuurwetenschappelijke analyse van de mediale representatievormen van kennis in de *Rariteitkamer* wil ik bijdragen aan het onderzoek naar de 17de eeuwse genrepoëtië van de natuurgeschiedenis. Mijn dissertatie wordt begeleid door Maria-Theresia Leuker en Udo Friedrich.

Op de Doha wil ik een vooraf ingeleverd Duitstalig hoofdstuk van mijn dissertatie bespreken. De 17de eeuwse natuurhistorische teksten staan in de traditie van antieke bronnen zoals Aristoteles' *Historia animalium* of de *Naturalis historia* van Plinius de Oudere. In mijn hoofdstuk wil ik ter contextualisering ook ingaan op contemporaine institutionele invloeden op de uitbeelding van kennis in de *Rariteitkamer*. Ik wil het hebben over het tijdschrift van de *Academia Naturae Curiosorum Miscellanea curiosa*, de Vereenigde Oostindische Compagnie (VOC) en de invloed van religie. In hoeverre sturen deze instituties hoe over de natuur geschreven wordt? Houdt Rumphius zich bij het schrijven van zijn natuurgeschiedenis aan hun 'schrijfgeregels'?

Bibliografie

Rumphius, Georgius E.: *D'Amboinsche Rariteitkamer: Behelzende eene beschryvinge van allerhand zoo weeke als harde schaalvisschen, te weeten raare krabben, kreeften, en diergelyke zeedieren, als mede allerhande hoorn-tjes en schulpen, die men in d'Amboinsche Zee vindt: daar beneven zommige mineraalen, gesteenten, en soorten van aarde, die in d'Amboinsche, en zommige omleggende eilanden gevonden worden.* Amsterdam: François Halma, 1705.

Friedrich, Udo: *Naturgeschichte zwischen artes liberales und frühneuzeitlicher Wissenschaft.* Conrad Gessners ‚*Historia animalium*‘ und ihre volkssprachliche Rezeption. Tübingen: Niemeyer, 1995.

Ogilvie, Brian W.: ‚Visions of ancient natural history.‘ In: Helen A. Curry, Nicholas Jardine, James A. Secord & Emma C. Spary (ed.): *Worlds of Natural History.* Cambridge: Cambridge University Press 2018, p. 17–32.

Schiebinger, Londa & Claudia Swan (ed.): *Colonial Botany. Science, Commerce, and Politics in the Early Modern World,* Philadelphia: Pennsylvania University Press 2005, p. 187–203.

Schiebinger, Londa: *Plants and Empire. Colonial Bioprospecting in the Atlantic World.* Cambridge, Mass./London: Harvard University Press 2004.

Het vak sociaal tolken krijgt in de laatste twintig jaar steeds meer aandacht, niet alleen vanwege grote migratiegolven maar ook door arbeidsmigratie binnen de lidstaten van de EU. Desalniettemin is sociaal tolken niet in alle EU-landen volwaardig ontwikkeld, vooral wat professionalisering, accreditatie, opleidingsmogelijkheden en maatschappelijk aanzien betreft. Als we van de basisfunctie van sociaal tolken uitgaan, het verlenen van toegang tot openbare diensten voor alle burgers van een bepaalde maatschappij, is het aannemelijk dat de rol, die sociaal tolken spelen, essentieel is. De gezondheidszorg behoort tot de belangrijkste en meest frequente domeinen, waar sociaal tolken ingezet worden, ten minste als er structuren voor bestaan die dit mogelijk maken. In de Lage landen, met name in België, is het medisch tolken goed ontwikkeld, er werd voldoende onderzoek verricht, sociaal tolken kunnen geschikte opleidingen volgen en vreemdelingen kunnen sociaal tolken inschakelen voor een breedspectrum aan talen. In Tsjechië is men momenteel bezig met het invoeren van bepaalde faciliteiten die in ziekenhuizen worden ingezet en die gericht zijn op tolkdiensten. In dit onderzoek wil ik me richten tot de verlening van tolkdiensten in de medische sector in Tsjechië en wil nagaan in hoeverre de nieuw opgezette structuren overeenkomen met de reeds gehandhaafde praktijken in de Lage landen. Er zal een vergelijking gemaakt worden tussen het talenaanbod dat in beide gebieden beschikbaar is (ingevoerd wordt) en hierbij zullen ook beschikbare statistische data gebruikt worden met betrekking tot in desbetreffende landen aanwezige (ingeschreven) vreemdelingen en hun talen. Bij de hypothesen hoort o. a. dat er weinig rekening wordt gehouden met minder verspreide talen en dat ook kleinere talen van groot belang zijn, juist in de medische sector. Bij sociaal (medisch) tolken is het in het algemeen niet voldoende om de vreemde taal op een communicatief niveau te beheersen, patiënten krijgen te maken met specifieke terminologie, ingewikkelde zinsstructuren en andere vaktalige kenmerken die hun uitdrukkingmogelijkheden vaak overschrijden. Hiervoor zouden tolken een speciale training/opleiding moeten volgen, waarbij ook met interculturele verschillen rekening wordt gehouden.

Bibliografie (niet volledig)

- Corsellis A. (2008) Angelelli C. (2006) "Validating professional standards and codes: challenges and opportunities", *Interpreting* 8/2, 173-193.
- Bot H. (2005) *Dialogue Interpreting in Mental Health*, Amsterdam/New York, Rodopi. Public Service Interpreting, New York et al., Palgrave Macmillan.
- Davidson B. (2000) "The interpreter as institutional gatekeeper: the social-linguistic role of interpreters in Spanish-English medical discourse", *Journal of Sociolinguistics* 4/3, 378-405.
- Davidson B. (2002) "A model for the construction of conversational common ground in interpreted discourse", *Journal of Pragmatics* 34, 1273-1300. Gentile A. / Ozolins U. / Vasilakos M. (1996) *Liaison Interpreting: A Handbook*, Melbourne, University Press.
- Hale S. (2007) *Community Interpreting*, New York et al., Palgrave Macmillan.
- Hale S. (2011) "Public service interpreting", in K. Windle / K. Malmkjaer (eds.) *The Oxford-Handbook of Translation Studies*, Oxford, Oxford University Press, 343-356.
- Hale S. / Ozolins U. / Stern L. (eds.) (2009) *The Critical Link 5: Quality in Interpreting – A Shared Responsibility*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins.
- Hlavac J. (2010) "Ethical implications in situations where the language of interpretation shifts: the AUSIT Code of Ethics", *Translation & Interpreting* 2/2, 29-43.
- Inghilleri M. (2004) "Aligning Macro- and Micro- Dimensions in Interpreting Research". In Christina Schäffner (eds.), *Translation Research and Interpreting Research: Traditions, Gaps and Synergies* (71-76).
- Linell P. (1998) *Approaching Dialogue. Talk, Interaction and Contexts in Dialogical Perspectives*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins.
- Linell P. (2009) *Rethinking Language, Mind, and World Dialogically*, Charlotte NC, IAP.
- Marzocchi C. (2005) "On norms and ethics in the discourse on interpreting", *The Interpreters' Newsletter* 13, 87-107.
- Mason I. (ed.) (1999) *Dialogue Interpreting*, Special Issue of *The Translator* 5/2.
- Mason I. (2006) "On mutual accessibility of contextual assumptions in dialogue interpreting", *Journal of Pragmatics* 38, 359-373.
- Mason I. (2009) "Dialogue Interpreting" in M. Baker / G. Saldanha (eds.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, London/New York, Routledge, 81-83.
- Mason I. (2012) "Gaze, positioning and identity in interpreter-mediated dialogues" in C. Baraldi / L. Gavioli (eds.) *Coordinating Participation in Dialogue Interpreting*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 177-200.
- Merlini R. (2013) "Changing perspectives: politeness in cooperative multiparty interpreted talk" in C. Schäffner / K. Kredens / Y. Fowler (eds.) *Interpreting in a Changing Landscape: Selected Papers from Critical Link 6*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 267-283.
- Merlini R. (2015) "Dialogue interpreting", in F. Pöchhacker (ed.) *The Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies*, London/New York, Routledge, 102-103.

...

In mijn lezing zal ik laten zien hoe het Engels grammaticale innovaties in het Nederlands aanzet. Als een voorbeeld neem ik de Nederlandse constructie van het type *want/omdat X* (1a). In de analyses van deze constructies lag tot nu toe de focus op de structuur, semantiek en pragmatiek (Stöcker 2018; Konvička 2018; 2019).

- (1) a. Dat is 9.5 uur!!! Op een zaterdag!!! Met extra mensen omdat lowlands!!! Kill me
b. I've been to Brexit training where the answer to the question why do we have to do all this was because Brexit.

Ik wil echter op een ander aspect van deze constructie focussen en de vraag nagaan welke rol het Engels, als de dominante taal op sociale media en met name op Twitter (Hong, Convertino & Chi 2011), bij het ontstaan en verbreiden van de constructie in andere talen speelde. De hypothese is dat hoewel we vroege elliptische gebruikgevallen (2) in het Nederlands al in de jaren 1960 vinden, diende de Engelse constructie *because X* als het model voor de nieuwere constructies van het type (1).

- (2) Goede, want dure sigaren

Ik zal aantonen dat we de constructies in het Engelse en in het Nederlands best als *diasystematisch constructies* (Höder 2018) analyseren. Deze constructies zijn niet afhankelijk van elkaar en ze zijn niet alleen toevallig qua vorm in beide talen bijna identiek. Veelmeer hebben we het in (1a) en (1b) met een voorbeeld van een talig niet specifieke, abstracte constructie te maken die met Nederlands als ook met Engels taalmateriaal kan worden gevuld.

De Nederlandse constructies van het type (1a) analyseer ik daarom als een fenomeen dat enerzijds op al bestaand Nederlands taalmateriaal (2) baseert, maar dat anderzijds in de huidige vorm pas onder de invloed van de Engelse constructies (1b) is ontstaan. Naast de algemene positie van het Engels op de sociale media wordt deze analyse verder door het gebruik van anglicismen (vgl. 1a) plausibeler.

De analyse als diasystematische constructies kan bovendien ook voor vergelijkbare constructies in andere talen (zie Konvička 2019: 167) van toepassing zijn.

Bibliografie

- Höder, Steffen. 2018. Background and basic concepts of Diasystematic Construction Grammar. In Hans C. Boas & Steffen Höder (eds.), *Constructions in Contact: Constructional perspectives on contact phenomena in Germanic languages*, 37–70. Amsterdam: John Benjamins.
- Hong, Lichan, Gregorio Convertino & Ed H. Chi. 2011. Language Matters in Twitter: A Large Scale Study. *Proceedings of the Fifth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media*, 518–521. aaai.org/ocs/jindex.php/ICWSM/ICWSM11/paper/view/2856/3250 (10 juli, 2019).
- Konvička, Martin. 2018. Want/omdat X en de vaagheid van de linguïstische categorieën. *Neerlandica Wratislaviensia* 28. 17–31.
- Konvička, Martin. 2019. De verborgen complexiteit van want/omdat X. *Internationale Neerlandistiek* 57(2). 161–183.
- Stöcker, Kristin. 2018. *Die because X-Konstruktion im Englischen, Deutschen und Niederländischen*. Berlin: Freie Universität Berlin MA scriptie.

Reductieprocessen zijn kenmerkend voor het gesproken hedendaags Nederlands, zowel in de informele omgangstaal als in formele stijlregisters en het zijn met name de reductieprocessen die voor het hedendaags Nederlands kenmerkend zijn. Gereduceerde varianten komen in verschillende vormen en in verschillende mate voor. Er wordt in dit verband over regelmatige en onregelmatige reductiepatronen gesproken (cf. Ernestus, 2016). De regelmatige patronen zijn goed te voorspellen, de onregelmatige dan weer niet.

De Tsjechische moedertaalspreker heeft met de paplepel het idee ingegoten gekregen dat reductie in de spraak iets onwenselijks is en dat reductie alleen een kenmerk is van een slordige taal. De Tsjechische NVT-student heeft daarom de neiging om te beweren dat reductieprocessen heel zelden in het Tsjechisch voorkomen ten opzichte van het Nederlands. Recent onderzoek naar het gesproken Tsjechisch bewijst echter dat de reductieprocessen zich ook vaak voordoen in het Tsjechisch (Machač, 2013)

In mijn onderzoek vraag ik me het volgende af: wat houden de reductieprocessen in gesproken taal in? Welke soorten reductiepatronen zijn het meest problematisch voor de Tsjechische NVT-student? Op welk niveau volgens het ERK zijn de NVT-studenten in staat om taaluitingen waarin reducties voorkomen te begrijpen? Beïnvloedt het waarnemen van de reductie in het Tsjechisch als iets onwenselijks het verstaan van de gereduceerde spraak in het Nederlands?

Mijn hypothese is dat Tsjechische NVT-studenten pas op B2-niveau de gereduceerde spraak redelijk kunnen ontcijferen maar niet tot in de details. Verder neem ik aan dat de

Contact en de leergang *Nederlands naar perfectie* en de woordenlijsten ervan. Op basis van de woordenlijst en thema's van deze leergangen zal ik een fragment opstellen dat als dictee in gereduceerde spraak zelfs op C1-niveau niet tot in de kleinste details wordt verstaan. Ik wil ook onderzoeken welke reductieverschijnselen het meest problematisch zijn.

Om deze vraagstellingen te kunnen beantwoorden, zal ik een onderzoek naar de verstaanbaarheid van gereduceerde varianten bij studenten met niveaus A2, B2 en C1 uitvoeren. Ik zal me richten op de reducties op het woordniveau en op het zinsniveau om te kunnen bepalen waar de struikelblokken liggen. Als uitgangspunt neem ik de leergangen een gereduceerde en ongereduceerde vorm zal worden aangeboden aan proefpersonen met als doel te bepalen welke aspecten van de reductie het meest problematisch zijn en op welk niveau.

Bibliografie

- Ernestus, M. en G. Giezenaar en M. Dikmans (2016). "Ikkfstajezotuuknie: Half uitgesproken woorden in alledaagse gesprekken." In: *Les* 199, pgs. 7-9.
- Ernestus, M. en G. Giezenaar (2015). "Een goed verstaander heeft maar een half woord nodig." In: *B. Bossers (Ed.), Klassiek vakwerk II: Achtergronden van het NT2-onderwijs*, pgs. 143-155.
- Ernestus, M. & N. Warner (2011). An introduction to reduced pronunciation variants. *Journal of Phonetics* 39, pgs. 253-260.
- Machač, P. & M. Zíková (2013): "Redukční procesy v řeči z hlediska fonetických rysů." In: Uličný, O. & Prošek, M. (Eds.) *Studie k moderní mluvnici češtiny 5, K české fonetice a pravopisu*, pgs. 17-44. Univerzita Palackého v Olomouci.

(Inter)nationale beleidsorganisaties zoals UNESCO (2017) schrijven voor dat leermaterialen diverse gender representaties moeten bevatten. Echter, onderzoekers zoals Sunderland (2015) argumenteren dat de verbale omgang met gegenderde lesmaterialen door docenten een groot effect heeft op de interpretatie hiervan, en dat deze onderzocht moet worden. Er bestaan weinig studies die focussen op discours van docenten omtrent gender in talenonderwijs, en bestaande studies concentreren zich hoofdzakelijk op het vreemdetalenonderwijs Engels. Sunderland et al. (2001) vonden in een verkennende studie dat docenten Engels (niet-)traditionele gender representaties negeren, bevestigen of omdraaien.

De huidige studie had ten doel te onderzoeken hoe NVT-docenten in de klas spreken over teksten waarin gender een rol speelt. We verwachtten dat NVT-docenten (niet-)traditionele gender representaties in lesmateriaal negeren, bevestigen of omdraaien en wilden hierin kwantitatieve patronen vaststellen. We observeerden hiervoor 32 NVT-lessen in het middelbaar onderwijs in Duitsland en voerden interviews uit met de negen deelnemende docenten. We analyseerden de gebruikte lesmaterialen, de uitingen van leraren in de klas en in de interviews met zowel kwantitatieve (bv. frequentie van de gedraging “negeren”) als kwalitatieve methodes (bv. patronen in uitingen in verschillende interviews).

Resultaten tonen dat de meeste onderwijsmaterialen traditionele gender representaties bevatten die hoofdzakelijk werden genegeerd. In zeldzame gevallen werden traditionele representaties omgedraaid (zie titel). De interviews tonen dat er mismatches bestaan tussen opvattingen over gender en gedragingen hieromtrent in de klas: docenten geven aan dat ze gendergelijkheid zeer belangrijk vinden, maar het meest frequente gedrag is negeren van traditionele gender representaties. Toekomstige (grootschaliger) studies zouden kunnen onderzoeken welk effect docententrainingen hebben op gedrag omtrent gender en andere sociale categorieën in de klas.

Bibliografie

- UNESCO (2017). *Making textbook content inclusive: A focus on religion, gender and culture*. Retrieved from: <https://www.unesco.de/sites/default/files/2018-09/Making%20textbook%20content%20inclusive.pdf>.
- Sunderland, J. (2015). Gender (representation) in foreign language textbooks: Avoiding pitfalls and moving on. In S. Mills & A. Mustapha (Eds.): *Gender representation in learning materials. International perspectives* (pp. 19-34). New York/London: Routledge.
- Sunderland, J., Cowley, M., Abdul Rahim, F., Leontzakou, C., Shattuck, J. (2001). From bias “in the text” to “teacher talk around the text”. An exploration of teacher discourse and gendered foreign language textbook texts. *Linguistics and Education*, 11(3), 251-286.

Interjecties werden ongeacht hun belang in de gesproken taal tot nu toe nog maar weinig onderzocht. Ondanks enkele onderzoeken binnen de historische pragmatiek over specifieke interjecties (zoals begroetings- en afscheidformules), door o.a. Grzega (2005; 2008) en Tavitsainen (1995) voor het Engels en Van der Wal et al (2018) voor het Nederlands, is er nog altijd een gebrek aan een algemene systematische studie over interjecties in 16e- en 17e-eeuwse talen. Met dit onderzoek willen we een bijdrage leveren om deze leemte op te vullen. Als eerste stap zal er een klein corpus samengesteld worden op basis van de meertalige taalmethode “*Colloquia, et dictionarium* (1536-1700)”. De *Colloquia* zijn gesprekboekjes in dialoogvorm, oorspronkelijk in het Nederlands en Frans geprint in Antwerpen, die in de bovengenoemde periode aangepast en herprint werden in maar liefst acht Germaanse en Romaanse talen. Dit eerste luik van het onderzoek is kwalitatief en verkennend van aard. Alle interjecties in de verschillende talen worden geïnventariseerd en er wordt nagegaan of er patronen uit af te leiden zijn: welke semantisch-pragmatische functies vervullen de interjecties? Werden interjecties vervangen of aangepast in de loop van de tijd? Zijn er verschillen en overeenkomsten tussen de talen? Kunnen er gevallen van interferentie of taalcontact worden vastgesteld (Bouzouita & Vogl 2019)? In deze presentatie zullen we de voorlopige resultaten van dit eerste luik voorstellen en bespreken. Uiteindelijk zal dit (doctoraats)onderzoek enerzijds leiden tot een grondiger begrip van het ontstaan en de verspreiding van interjecties in Germaanse en Romaanse talen en de mogelijke rol die taalcontact in deze ontwikkeling speelt. Anderzijds zal het onderzoek nieuwe inzichten opleveren in de communicatieve functies van interjecties en bijgevolg in hoe talige en culturele kennis-overdracht via taalonderwijs plaatsvond in de vroegmoderne Lage Landen.

Bibliografie

- Bouzouita, Miriam & Vogl, Ulrike (2019 te verschijnen). Meertaligheid en onderwijs van moderne talen in de 16de eeuw: het gebruik van het partikel “hola” als voorbeeld voor taalcontact in de “*Colloquia, et dictionarium*.” *Taal en Tongval*.
- Grzega, Joachim (2005): Adieu, bye-bye, cheerio: the abc of leave-taking terms in English language history. *Onomasiology online* 6, 56–64.
- Grzega, Joachim (2008): Hāī, Hail, Hello, Hi. Greetings in English language history. In: Andreas H. Jucker & Irma Taavitsainen (eds.): *Speech acts in the history of English*. Amsterdam: John Benjamins. 165–193.
- Taavitsainen, Irma (1995): Interjections in Early Modern English. From Imitation of Spoken to Conventions of Written Language. In: Andreas H. Jucker (ed.): *Historical pragmatics. Pragmatic developments in the history of English*. Amsterdam: Benjamins, 439–465.
- Van der Wal, Marijke; Rutten, Gijsbert; Krogull, Andreas (2018): Afscheidsgroeten diachroon. Constanten en veranderingen in Nederlandse brieven (1660-1840). In: Timothy Colleman; Johan De Caluwe; Veronique De Tier; Anne-Sophie Ghyselen; Liesbet Triest; Roxane Vandenberghe & Ulrike Vogl (eds.): *Woorden om te bewaren. Huldeboek voor Jacques Van Keymeulen*. Gent: Skribis, 451- 466.

Kozmanová, Irena (Univerzita Karlova v Praze)

Dubbele identiteit van een vorstelijk kind. Wilhelm Heinrich von Brandenburg (1648–1649) tussen Den Haag en Berlijn.

Vorstelijke kinderen trekken altijd aandacht. Ook in de vroegmoderne periode werden ze – en de omgang met hen door hun ouders – nauwgezet gadegeslagen en werd er over hun lot, gedrag en aan- of afwezigheid gediscussieerd door verschillende groepen mensen. Recentelijk is de stelling geformuleerd dat men niet zozeer geboren werd al lid van een dynastie, als wel die identiteit geleidelijk verkreeg – door opvoeding en verschillende invloeden van de omgeving. Men werd dus een lid van de dynastie of men werd tot lid gemaakt. Hierdoor kon men dan ook theoretisch tussen meerdere identiteiten switchen. Dat gold niet alleen voor de eigen, bewuste identiteit – ook in de ogen van anderen kon je identiteit wisselen. Wanneer en waardoor werd men als lid van een dynastie waargenomen en geïnterpreteerd? Konden er tegelijkertijd meerdere toeschrijvingen naast elkaar bestaan? En op welke manier kon een dergelijke toeschrijving geïnstrumentaliseerd worden in het politieke debat?

De bijdrage onderzoekt de casus van Wilhelm Heinrich von Brandenburg, een zoon van Louise Henriëtte van Nassau-Oranje en Friedrich Wilhelm von Brandenburg en laat zien hoe het kind, hoewel nog maar een zuigeling, gebruikt werd door verschillende partijen in de Republiek der Verenigde Nederlanden, op het Westfaalse Congres en in de Brandenburgse composite monarchy om eigen doeleinden en visies te ondersteunen. Door de dynastieke toestand, die het mogelijk maakte om Wilhelm Heinrich de ene keer als een Oranier voor te stellen en de andere keer als een Hohenzoller, ontstond er een situatie waarin een en hetzelfde kind zowel als een symbool en garantie van de vrede (in Brandenburg), als als een onheilsdreiging en oorlogsrisico (in Holland en op het Congres) werd gezien.

De representatie van het kind wordt op basis van diplomatieke correspondentie, resoluties van de Staten-Generaal, gedrukte pamfletten en verschillende soorten drukwerk naar aanleiding van geboorte en dood van Wilhelm Heinrich geanalyseerd. Het onderzoek is onderdeel van een bredere vraagstelling naar de rol van het vorstelijke kind in de politieke communicatie van de vroegmoderne periode.

Bibliografie

Susan Broomhall/Jacqueline Van Gent: *Gender, Power and Identity in the Early Modern House of Orange-Nassau*, London 2016.

Ute Frevert: *Gefühlspolitik. Friedrich II. als Herr über die Herzen?*, Göttingen 2012.

Helmer Helmers: *The royalist republic. Literature, politics and religion in the Anglo-Dutch public sphere, 1639–1660*, Cambridge 2015.

Claudia Jarzebowski: *Kindheit und Emotion. Kinder und ihre Lebenswelten in der europäischen Frühen Neuzeit*, Berlin 2018.

Horst Lademacher (ed.): *Onder den Oranje Boom. Niederländische Kunst und Kultur im 17. und 18. Jahrhundert an deutschen Fürstenthöfen*, München 1999.

Catriona Murray: *Imaging Stuart family politics. Dynastic crisis and continuity*, London 2017.

Jill Stern: *Orangism in the Dutch Republic in word and image, 1650–75*, Manchester 2010.

Barbara Stollberg-Rilinger: *Höfische Öffentlichkeit. Zur zeremoniellen Selbstdarstellung des brandenburgischen Hofes vor dem europäischen Publikum*, in: *Forschungen zur Brandenburgischen und Preußischen Geschichte*, NF 6 (1996), p. 145–176.

Verbonominale constructies (VNC) zijn vaste werkwoordelijke verbindingen met functieverba, die de functie van het predicaat in de zin vervullen.² Het functiewerkwoord heeft in deze constructies nauwelijks lexicale betekenis (verg. Vandeweghe 2013: 107) en speelt vooral een grammaticale rol. De semantische kern van de constructie wordt gevormd door een zelfstandig naamwoord, meestal door een van een werkwoord afgeleid abstractum. In principe kenmerken Nederlandse VNC zich door twee basisstructuren: 1. substantief + functieverbum (*een vraag stellen, een bezoek brengen*); 2. prepositie + substantief + functieverbum (*in gebruik nemen, in beweging brengen*). Hinderdael (1980) noemt de eerste groep *akkusativische Funktionsverbgefüge* en de tweede groep *präpositionelle Funktionsverbgefüge*.

In vergelijking met de Duitse *Funktionsverbgefügen* worden Nederlandse verbonominale constructies meestal uit het lexicologische gezichtspunt en niet uit het grammaticaal gezichtspunt beschreven. Volgens Leclercq (2007) werden er wel pogingen in de jaren tachtig gedaan om Nederlandse VNC nauwkeuriger af te bakenen (zie Hinderdael 1980, 1987, Klimaszewska 1983), maar Nederlandse grammaticaboeken hebben deze verandering in het onderzoek van de VNC niet verwerkt (verg. Haeseryn et al. 1997). In de laatste jaren wordt het gebruik van de VNC vooral in verband met de naamwoordstijl besproken (zie bijv. Onrust 2013). Het bestaan van Nederlandse VNC is kort vermeld ook in de monografie *Syntax of Dutch. Nouns and Nouns Phrases* (Broekhuis & Dikken 2012: 728–729, 746–747) en er zijn enkele artikelen hierover gepubliceerd (bijv. Albert-Balázszi 2000, Devos 2005, van der Horst 2008). Toch wachten Nederlandse VNC nog steeds op een grondig onderzoek.

In mijn lezing zou ik met een karakteristiek van Nederlandse functiewerkwoorden aan de beschrijving van Nederlandse VNC willen bijdragen. De onderzoeksvragen waar ik een antwoord op probeer te geven, zijn:

Wat zijn de meest voorkomende Nederlandse functiewerkwoorden?

Hoe kunnen deze Nederlandse functiewerkwoorden gekarakteriseerd worden?

In dit verband zal ik aandacht geven vooral aan de werkwoorden, die we samen met mijn collega's ten behoeve van ons vroegere vergelijkende onderzoek naar de verbonominale constructies in het Duits en in het Nederlands als functiewerkwoorden hebben geïdentificeerd (Křizova et al. 2017) en die volgens het lexicon *DuELM (Dutch Electronic Lexicon of Multiword Expressions)*³ met minimaal twee verschillende zelfstandige naamwoorden verbonominale constructies vormen. Dat zal nog geïdentificeerd worden in het lexicon *Combinatiewoordenboek van Nederlandse substantieven (zelfstandige naamwoorden) met hun vaste verba* (de Kleijn 2006) en aan de hand van een corpusonderzoek, namelijk met behulp van het *Corpus Hedendaags Nederlands*. Ik veronderstel dat Nederlandse werkwoorden *brengen, doen, geven, houden, komen, krijgen, nemen, plegen, raken, staan, stellen, zetten* en *zijn* tot de meest voorkomende functiewerkwoorden behoren.

Bij de karakteristiek van de Nederlandse functiewerkwoorden laat ik me gedeeltelijk inspireren door de beschrijving van de Duitse functiewerkwoorden van Helbig & Buscha (2001: 79–105). De meest voorkomende Nederlandse functieverba kunnen gekarakteriseerd worden bijv. met het oog op: de structuur van de constructies waarin ze meestal voorkomen; hun betekenis en het aantal zelfstandige naamwoorden waarmee ze in de verbonominale constructies worden gecombineerd; de relaties tot andere functiewerkwoorden, eventueel tot simplexen of passieve constructies die de verbonominale constructies zouden kunnen concurreren.

Er kan ook nagegaan worden of enkele functiewerkwoorden productiever zijn bij het ontstaan van nieuwe verbonominale constructies, eventueel of enkele functiewerkwoorden vaker gebruikt worden in bepaalde registers.

Bibliografie (niet volledig)

ALBERT-BALÁZSZI, Júlia (2000). Problemen bij het onderzoek van functionele verbale groepen. Een vergelijkende benadering vanuit het Nederlands en het Hongaars. In: Arjan van Leuvensteijn et al. (eds.), *Károli-studies. Hongaarse bijdragen tot de Neerlandistiek*. Budapest: KGRE, 102–111.

BROEKHUIS, Hans & Marcel den DIKKEN (2012). *Syntax of Dutch. Nouns and Nouns Phrases Volume 2*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Corpus Hedendaags Nederlands. Geraadpleegd via <<http://chn.inl.nl>>.

DEVOS, Filip (2005). Beloven en beloftes doen: over de concurrentie tussen werkwoorden en verbo-nominale constructies. *Over taal*, 44 (2), 34–35.

DuELME (Dutch Electronic Lexicon of Multiword Expressions). Geraadpleegd via <http://duelme.clarin.inl.nl>.

HAESERYN, Walter; ROMIJN, Kirsten; GEERTS, Guido; ROOIJ, Jaap de & Maarten C. van den TOORN (1997). *Algemene Nederlandse spraakkunst*. Tweede, geheel herziene druk. 2 Banden. Groningen/Deurne: Martinus Nijhoff/Wolters Plantyn. Geraadpleegd via: <<http://ans.ruhosting.nl>>.

Helbig, Gerhard & Joachim Buscha (2001). *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Berlin, München, Wien, Zürich, New York: Langenscheidt

...

---

² In het Nederlands worden ook andere termen gehanteerd, bijv. *werkwoordelijke verbindingen met functieverba* (Klimaszewska 1992) of *(vaste) werkwoordelijke verbindingen* (van der Horst 2004, 2008).

³ <http://duelme.clarin.inl.nl>

De consensus in wetenschappelijke boeken en artikelen die zich met het thema van het einde van postmodernisme bezighouden is, dat er in contemporaine romans continuïteiten met het postmodernisme te vinden zijn. In de “overlijdensberichten” van postmodernisme, die tegelijkertijd meestal een nieuwe periode aankondigen, blijven deze continuïteiten echter vaag en ongedefinieerd. In deze lezing stel ik een kader voor waardoor de continuïteiten duidelijk in beeld gebracht kunnen worden - methodologisch via het concept van oscillatie (eerst geformuleerd in verband met de theorie van metamodernisme door van den Akker en Vermeulen) en thematisch door een focus op emancipatie.

Dit theoretische kader gebruik ik voor de analyse van een contemporaine roman *Klont* (2017) van Maxim Februari. Mijn onderzoeksvraag is: Op welke manier kan de hypothese van het einde van postmodernisme via contemporaine romans onderzocht worden? Hoe kunnen de continuïteiten tussen postmodernisme en de nieuwe periode in kaart gebracht worden? De hypothese van emancipatie oscilleert tussen een modernistische pool met een ideaal van literatuur als “an encounter with alterity” (Attridge, 2004) die het menselijke denken van veronderstellingen emancipeert en een postmoderne pool waar het deconstructieve manier van lezen emanciperende mogelijkheden biedt voor gemarginaliseerde groepen. Met deze beschrijving worden de continuïteiten met postmodernisme in de roman *Klont* duidelijk gedefinieerd en mijn toekomstige onderzoek kan zich op de nieuwe, metamoderne kenmerken van de roman richten.

Bibliografie

Primaire literatuur:

Februari, Maxim. *Klont*. Amsterdam: Prometheus, 2017. Print.

Secundaire literatuur:

Akker, Robin van den and Vermeulen, Timotheus. “Notes on Metamodernism”, *Notes on Metamodernism*, *Journal of Aesthetics & Culture*, 2:1. 2007.

Akker, Robin van den, Gibbons, Alison and Vermeulen, Timotheus. *Metamodernism Historicity, Affect, Depth after Postmodernism*. London: Rowman and Littlefield International, 2017.

Attridge, Derek. *The Singularity of Literature*, (London: Routledge, 2004)

Buikema, Rosemarie., and Iris Van Der Tuin. *Doing Gender in Media, Art and Culture*. London ; New York: Routledge, 2009.

Demeyer, Hands and Vitse, Sven. “De affectieve dominant: een ideologiekritische lezing van recent Nederlandstalig proza”. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* , 134 (3) pp. 220-244.

Felski, Rita. *Uses of Literature*. Malden, MA [etc.]: Blackwell, 2008.

Herman, Sebastian M., Kanzler, Katja, Schubert, Stefan. “Historicization without periodization: postpostmodernism and the poetics of politics”. *Poetics of politics : textuality and social relevance in contemporary American literature and culture*. Heidelberg: 2015.

Holland, Mary K.. *Succeeding Postmodernism: Language and Humanism in Contemporary American Literature*. Bloomsbury Academic, 2013.

Hoberek, Andrew. "Introduction: After Postmodernism." *Twentieth Century Literature* 53.3 (2007): 233-47.

Huber, Irmtraud. *Literature after Postmodernism: Reconstructive Fantasies*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York, NY: Palgrave Macmillan, 2014. Print.

Nussbaum, Martha C.. “Exactly and Responsibly: A Defence of Ethical Criticism.” *Philosophy and Literature*, 1998.

Smith, Rachel Greenwald. *Affect and American Literature in the Age of Neoliberalism*. New York, NY: Cambridge UP, 2015.

Timmer, Noline. *Do You Feel It Too? The Post-postmodern Syndrome in American Fiction at the Turn of the Millennium*. Amsterdam: Rodopi, 2010.

Vaessens, Thomas, and Dijk, Yra Van. *Reconsidering the Postmodern: European Literature beyond Relativism*. Amsterdam: Amsterdam UP, 2011.

Welzel, Christian. *Freedom Rising: Human Empowerment and the Quest for Emancipation*. 2013.

Het onderzoek dat ik ga presenteren is onderdeel van mijn promotieproject over representaties van Japan, door auteurs die in de periode 1800-1853 werkzaam waren in het Nederlandse handelskantoor op het kunstmatige eiland Dejima bij Nagasaki. Het gaat bij dit onderzoek om de volgende beschrijvingen van Japan: [de 5 auteurs en hun boektitels noemen].

Mijn presentatie zal handelen over Philipp Franz von Siebold (1796-1866) die in de jaren 1823-1829 als arts op Dejima werkte. Behalve zijn werk als medicus had hij nog een andere taak. De gouverneur-generaal van Nederlands-Indië, Godert van der Capellen (1778-1848) had Von Siebold de opdracht gegeven om informatie over Japan te verzamelen (Compton en Thijssse 2013: 280). Deze taak niet makkelijk uitvoerbaar vanwege beperkingen die de Japanners aan de Europeanen op Dejima hebben opgelegd. De Europeanen konden Dejima bijna nooit verlaten en hun contacten met de Japanners werden ook streng gecontroleerd. Zelfs Von Siebold, die als arts speciale rechten had, had niet de mogelijkheid om zich vrij in Japan te bewegen en onderzoek te verrichten. Daarom steunde hij sterk op het werk van Japanse geleerden die in 'Nederlandse' kennis (rangaku) geïnteresseerd waren (Nowosielska 2017: 190). Uit privé-correspondentie tussen von Siebold en deze geleerden alsook de overgeleverde teksten van de Japanse geleerden die in het Siebold-Archiv in Bochum bewaard worden blijkt, dat deze geleerden ook weer hun eigen informanten hadden, waardoor ze Von Siebold efficiënt konden helpen. Het doel van dit onderzoek is om op basis van de beschikbare documentatie Siebolds Japanse netwerk te reconstrueren om te achterhalen in hoeverre geleerde Japanners een bepalende rol speelden bij het verzamelen van informatie over hun land. Dit onderzoek sluit aan bij recente studies over de uitwisseling van kennis tussen Europese en niet-Europese actoren, met name dat van Richard Grove (1996), Mary Louise Pratt (1992) en Kapil Raj (2007, 2017) over zogenaamde 'contact zones' en 'spaces of circulation'.

Archiefbronnen

Archivale bronnen, Siebold-Archiv. Bochum.

Bibliografie

- Compton, J. A., & Thijssse, G. (2013). THE REMARKABLE P. F. B. VON SIEBOLD, HIS LIFE IN EUROPE AND JAPAN. *Curtis's Botanical Magazine*, 30(3), 275–314. <https://doi.org/10.1111/curt.12047>
- Grove, R. (1996). Indigenous Knowledge and the Significance of South-West India for Portuguese and Dutch Constructions of Tropical Nature. *Modern Asian Studies*, 30(1), 121–143.
- Nowosielska, E., & Japonica - Polska Fundacja Japonistyczna (Warszawa). (2017). Philipp Franz von Siebold - niemiecki lekarz i botanik w Japonii. In E. Pałasz-Rutkowska (Ed.), *Cudzoziemcy w Japonii (XVI-XX wiek): spotkania międzykulturowe* (pp. 185–213). Warszawa: Polska Fundacja Japonistyczna.
- Pratt, M. L. (2008). *Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation* (2nd ed.). Abingdon, New York: Routledge.
- Raj, K. (2007). *Relocating Modern Science: Circulation and the Construction of Knowledge in South Asia and Europe, 1650-1900*. Basingstoke: Palgrave Macmillan UK.
- Raj, Kapil. (2017). Networks of knowledge, or spaces of circulation? The birth of British cartography in colonial south Asia in the late eighteenth century. *Global Intellectual History*, 2(1), 49–66. <https://doi.org/10.1080/23801883.2017.1332883>

Gedurende de bezetting van Nederland door nazi-Duitsland werd het Nederlandse literaire veld drastisch herstructureerd en gepolitiseerd. Onmiddellijk na de bevrijding werden acties op touw gezet om het veld opnieuw op te bouwen. De eerste stap die gezet werd in de reconstructie, was om het veld te zuiveren van individuen die gecollaboreerd hadden met de nazi's. Deze zuivering werd uitgevoerd door de Eeraad voor de Letterkunde (EL) en de Centrale Eeraad voor de Kunst (CE). Er is nog geen volledig systematisch onderzoek gedaan naar de zuivering van het literaire veld door de EL en CE. In 't Veld (1981) publiceerde een 'bijdrage tot de geschiedschrijving van de zuivering van het vrije beroep', maar ging slechts mondjesmaat in op de EL (zie In 't Veld 1981, 37-44); Venema (1990) ging uitgebreider in op de EL, maar slechts beperkt op de CE (zie Venema 1990, 246-47). Het gevolg is dat beide studies aantoonbare fouten bevatten (zie Laros te verschijnen). Naast een algemeen historiografisch belang, is een onderzoek naar de zuivering van het veld door de EL en CE ook vanuit (historisch) cultuursociologisch oogpunt interessant, want hoe herstelde het veld zich na de grote crisis van 1940-45? Hoe verhiel zich de gevoelde noodzaak van een snelle wederopbouw van het culturele leven tot de eveneens gevoelde noodzaak tot het straffen van collaborateurs, of, anders gezegd: het eerbiedigen van het rechtsgevoel van burgers en kunstenaars die niet gecollaboreerd hadden? Deze lezing gaat in op de vraag: hoe droegen de EL en CE bij aan de wederopbouw van een (relatief) autonoom literair veld in Nederland en hoe verhiel het zuiveringsproces dat zich in Nederland voltrok tot de zuiveringsprocessen die plaatshadden in andere Noordwest-Europese landen?

NB #1: Mijn onderzoek naar de zuivering van het literaire veld door de EL en de CE is onderdeel van een groter project dat de literaire gedragingen van letterkundige actoren en instituties tijdens de oorlog onderzoekt. Ik bereid momenteel een DFG-aanvraag voor die de voorlopige titel 'War and Peace in the Dutch Republic of Letters: Literature, Politics and Law in the Low Countries, 1940-1955' draagt. Deze aanvraag zal vanuit het Institut für Niederlandistik van de Universität Köln ingediend worden.

NB #2: Ik vraag voor mijn eventuele bijdrage aan het DoHa geen financiële steun van de Taalunie aan.

Bibliografie

Laros, Ted. 'Literatuur, politiek en recht in Nederland, 1945-1952: De zuivering van het literaire veld door de Eeraad voor de Letterkunde en de Centrale Eeraad voor de Kunst', te verschijnen.
Veld, N.K.C.A. in 't. De ereraden voor de kunst en de zuivering van de kunstenaars. Een bijdrage tot de geschiedschrijving van de zuivering van het vrije beroep. Den Haag: Staatsuitgeverij, 1981.
Venema, Adriaan. Schrijvers, uitgevers en hun collaboratie. De kleine collaboratie. Dl. 3A. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1990.

De perceptie van vrouwen en vrouwelijkheid veranderd door de hele geschiedenis heen. Dit is vooral sterk te zien sinds de jaren 1960 met de nieuwe golf van feminisme. Deze veranderingen vinden nog steeds plaats. De perceptie van vrouwelijkheid en mannelijkheid wordt cultureel bepaald. Er bestaan verschillen tussen bijvoorbeeld Europa en Azië of het Midden-Oosten, maar ook in Europa zelf. Nederland is een land met wat grotere tolerantie voor niet-stereotypische rollen en eigenschappen van vrouwen in vergelijking met bv. Polen (zie: The European Commission, Gender Equality 2017 Gender Equality, Stereotypes, and Women in Politics). Vanwege het feit dat literatuur ook deel van cultuur uitmaakt, vraag ik zich af hoe de sociale tendensen daarin worden weerspiegeld.

Het onderwerp dat ik koos, is nog in de inleidende fase. Ik wil de representaties van vrouwen in de hedendaagse literatuur in Nederland en Polen (de 21ste eeuw) analyseren. Ik wil mijn project op een specifieke, geselecteerde canon van boeken (bepaald in samenwerking met literaire wetenschappers uit Polen en Nederland) focussen. Vragen die ik graag wil beantwoorden, zijn onder andere: Wat betekent vrouwelijkheid en hoe zijn de vrouwen in de moderne literatuur beschreven? Wat zijn de belangrijkste representaties van vrouwen in de literatuur? Bestaan verschillen tussen Polen (meer conservatief) en Nederland (meer liberaal)?

Ik wil ook rekening houden met verschillende rollen van vrouwen/aspecten van vrouwelijkheid, onder andere: 1) vrouw en gezinsrol - moeder, dochter, vrouw etc. (traditionele en moderne modellen, alternatieve relaties) 2) lichamelijke en seksualiteit 3) vrouwen op het werk en professionele relaties 4) 'slechte' vrouwen (bv. moordenaars) 5) andere aspecten.

Bibliografie

- KNAPP, B. (1990). *Women in Twentieth-Century Literature: A Jungian View*. Penn State University Press
- FISHER, J. & SILBER, E.S. (2003). *Women in Literature: Reading through the Lens of Gender*. Greenwood Publishing Group
- PAULNER, P. (1989). *Contemporary women's fiction: narrative practice and feminist theory*. Worcester: Billing and Sons Ltd.
- MEIJER, M. (1996). In tekst gevat. Amsterdam: Amsterdam University Press
- BRANDS, W. (2015). *Nederlandse literatuur van de 21e eeuwde nieuwe schrijvers van het nieuwe millennium*. Atlas Contact, Uitgeverij
- BURZYŃSKA, A. & MARKOWSKI, M.P. (ed.) (2009). *Teorie literatury XX wieku*, Kraków: Znak
- BOGUCKA, M. (2005). *Gorsza pfeć. Kobieta w dziejach Europy od antyku po wiek XXI*, Warszawa: Trio.
- SMÓL, J. (ed.) (2011). „Naprawdę, jaka jesteś nie wie nikt” – obraz kobiety w języku i literaturze. Poznań: INW MAIUSCULA
- JANION, M. (2006). *Kobiety i duch inności*. Warszawa: Wyd. Sic!

Wat maakt 'mits' zo syntactisch flexibel, geheel in tegenstelling tot de traditionele restricties voor zijn gebruik? 'Mits' wordt in de naslagwerken stiefmoederlijk behandeld. Woordenboeken (ook Van Dale), grammatica's (ook de ANS), stijlguides en -sites (ook TaalUniversum) en redacties (ook de Standaard) lijken het woordje zowel synchroon als diachroon te ketenen. Ik gebruik met opzet dit onwetenschappelijk woord om aan te geven dat de kloof tussen de beschrijvende én de voorschrijvende literatuur enerzijds, en het concrete gebruik van 'mits' in de praktijk steeds breder wordt. Saskia Daalder heeft verdienstelijke aanzetten gegeven tot het onderzoek naar deze jongeling van achthonderd jaar oud: zij beschreef vijf verschillende betekenissen van het voorzetsel 'mits', onderzocht voorwaardelijk mits en stelde een 'semantische regelmaat' vast. Wij hebben ondertussen kunnen aantonen dat 'mits' deze semantische regelmaat combineert met een verbazingwekkende syntactische flexibiliteit – en dat het net die semantische rigiditeit is die het gebruik van 'mits' zo dankbaar maakt dat het in steeds nieuwe verschijningsvormen opduikt ("Ja, mits q" en "Ja, mits.") In deze lezing zouden we het willen hebben over een 'mits'+participium-constructie die samen met het subject op de eerste zinsplaats komt, zoals we die een eerste keer aantreffen in een artikel over (een oude Franse tekst over) asperges in De Morgen. En over hoe de woordkeuze van de journalist zijn bron en zijn gebrek aan kennis over oude medische wetenschap verraadt. Hoe kan het dat het vermaledijde 'mits' nog steeds overleeft en zelfs niet ophoudt te evolueren – in bijna Darmiaanse zin?

Bibliografie

- Loosen, Gert: Tom Lanoye - der erste Antwerpener Stadtdichter. In: Trans. Kulturwissenschaftliche Zeitschrift. Nr. 16. http://www.inst.at/trans/16Nr/07_3/loosen16.htm Loosen, Gert: Tom Lanoye als eerste Antwerpse stadsdichter. In: Amos. Internet-tijdschrift. http://www.ned.univie.ac.at/CMS/Comenius/Amos/Tijdschrift/Juni_2006/Gert_Loosen_Tom_Lanoye_als_eerste_Antwerpse_stadsdichter/
- Loosen, Gert, De Bisschop, Karolien. Wat is er van de tussentaal in Vlaanderen? In: Acta Neerlandica 6. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 2008
- Loosen, Gert: Wat men allemaal zo zegt in enkele Nederlandstalige Blauwbaardverhalen uit de 20ste eeuw. In: Lage Landen, Hoge Heuvels. Konferenzband. Belgrado, 2012.
- Loosen, Gert: 'Mits': oud en stout. Een nieuw leven voor voorwaardelijk 'mits'. In: Brünner Beiträge zur Germanistik und Nordistik 29/2015/2.
- Loosen, Gert: Mits vindt zichzelf opnieuw uit. Het gelexicaliseerde ja, mits als nieuwe gebruiksvorm. In: AUC Philologica 4/2018.
- Loosen, Gert: Mits wroeging der conscientien: het voorwaardelijk voorzetsel 'mits' al in de zestiende eeuw. In: Acta Universitatis Wratislaviensis No 3804 Neerlandica Wratislaviensia XXVII

Zowel native als non-native speakers van het Nederlands beschikken over een onbewuste kennis van de marginale positie van de leenfonemen het Nederlandse klanksysteem (Nagy, 2015). Wegens hun marginaliteit worden de leenfonemen in veel woorden vervangen door inheemse, bv. *restaurant* [krva'saŋ] → [krva'san(t)]. Bij enkele leenfonemen, bv. de [ɛ:] in het suffix *-air*, is het vervangen echter niet mogelijk dankzij de hoge frequentie van het lexicale element waarin het foneem verschijnt (vgl. Bybee, 2007, p. 352 en elders).

Veel Hongaarse studenten Nederlands hebben problemen met het juiste gebruik van deze niet (of zelden) alternerende Nederlandse leenfonemen. Zelfs door gevorderde studenten wordt bijvoorbeeld de lange [ɛ:] vaak als [e:] gerealiseerd, bv. *arbitrair* *[arbi'tre:r] i.p.v. [arbi'tre:r].

Het doel van het onderzoek is de problemen van Hongaarse NVT-studenten met de Nederlandse leenfonemen in kaart te brengen. Er wordt een poging gedaan om een hiërarchie op te stellen van de potentiële moeilijkheidsgraad van de Nederlandse leenfonemen ten behoeve van het uitspraakonderwijs. O.b.v. deze hiërarchie kunnen docenten zich namelijk specifiek op die klanken concentreren die i.h.a. voor meer moeilijkheden zorgen.

In het eerste deel van het onderzoek wordt m.b.v. een herkenningstest nagegaan welke leenfonemen het meest problematisch te herkennen en te onderscheiden zijn voor de NVT- studenten (bv. [ɛ]%[e], [ɔ:]%[o]). In het tweede deel wordt de productie van de leenfonemen getoetst bij de studenten m.b.v. verschillende methodes, zoals geprepareerde teksten, prentjes en woordenlijsten. Het onderzoek wordt uitgevoerd onder Hongaarse universitaire NVT- studenten op verschillende niveaus: van bachelor 1 tot master 2.

Bibliografie

Bybee, J. L. (2007). *Frequency of Use and the Organization of Language*. Oxford: Oxford University Press.

Nagy, R. (2015). Hoeveel weten NT2-leerders over de gemarkeerde status van de Nederlandse leenfonemen? *Brünner Beiträge zur Germanistik und Nordistik*, 29(2), 91– 107. (<https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/134987>).

Deze bijdrage is een vervolg van mijn presentatie uit het vorige DoHa-colloquium: Natievorming in brons en steen. Literaire monumenten in de negentiende en begin twintigste eeuw, die een nogal inventariserend karakter had. Deze keer zal ruimte minder fysiek en planologisch en meer metaforisch en imagologisch worden opgevat – als culturele ruimte. Vier concrete vormen van openbare herdenking, niet alleen de monumenten als zodanig, maar ook grote en minder grote onthullingsfeesten zullen worden geanalyseerd in het kader van cultureel nationalisme vooral met betrekking tot het gebruik van het verleden voor het versterken van nationale banden.

De bijdrage begint met de legendarische uitvinder van boekdrukkunst Laurens Jansz. Coster en diens Haarlemse monumenten uit de jaren 1722, 1823, en 1856. Elk van deze monumenten werd onthuld in een andere fase van het (zich) vormen van het Nederlandse nationale bewustzijn en nationale identiteit. De casus van Coster fungeert als tertium comparationis voor drie latere literaire monumenten – de standbeelden van Cats (Brouwershaven, 1829), Vondel (Amsterdam, 1867) en Huygens (Scheveningen, 1897). Archiefmateriaal over de initiatiefnemers en commissies, de onthullingsfeesten met erbij behorende programmaboekjes en geselecteerde persteksten rondom deze monumenten zullen als historisch bronmateriaal dienen. Daarenboven zullen ze worden geïnterpreteerd als van de Nederlandse identiteit, waarvan de waardering voor de cultuur van de Gouden Eeuw een duidelijke manifestatie is (of tenminste in de negentiende eeuw op deze manier werd beschouwd).

Bibliografie

Bank, J. Th. M.. Roemrijk vaderland : cultureel nationalisme in Nederland in de negentiende eeuw. Den Haag : Sdu, 1990

Kloek, J.J.. “Naar het land van Rembrandt: De literaire beeldvorming rond de zeventiende-eeuwse in de negentiende eeuw”. De Gouden Eeuw in perspectief: Het beeld van de Nederlandse zeventiende-eeuwse schilderkunst in later tijd. ed. Grijzenhout Frans, Veen van, Henk. Sun/Ou: Nijmegen/Herleen 1992

Leersen, Joep. De bronnen van het vaderland. Taal literatuur en de afbakening van Nederland 1806-1890. Nijmegen: Vantilt, 2011.

Mathijsen, Marita. Historiezucht. De obsessie met het verleden in de negentiende eeuw. Nijmegen: Vantilt, 2011.

Paluszek, Przemysław A.. “Poniedziałek po niedzieli życia. XVII wiek dwieście lat później”. Widzę rzeki szerokie... Z dziejów literatury niderlandzkiej XIX i XX wieku. ed. Koch, Jerzy en Oczko, Piotr. Poznań: Biblioteka Werkwinkel, 2018.

Sas van, N.C.F.. “Nationaliteit in de schaduw van de Gouden eeuw”. De Gouden Eeuw in perspectief: Het beeld van de Nederlandse zeventiende-eeuwse schilderkunst in later tijd. ed. Grijzenhout Frans, Veen van, Henk. Sun/Ou: Nijmegen/Herleen 1992.

Het habilitatieproject concentreert zich op altaarstukken uitgevoerd tot het einde van de “Internationale Gotiek” (rond 1430), bedoeld voor de interieurs van kerken uit het gebied van het hedendaagse Polen, die of (fragmentarisch) bewaard zijn gebleven of bekend zijn alleen maar uit archivalische bronnen. Deze innerlijk ingewikkelde en multidimensionale kunstwerken, zeer divers qua vorm en constructie (van onbeweglijke panelen en reliëf-altaren tot beweegbare veelluiken), worden beschouwd als vormen van artistieke en theologische expressie typisch voor de tijd van hun ontstaan. Ze combineerden harmonieuze beeldhouwkunst met schilderkunst en vergemakkelijkten tegelijkertijd het invoeren van verschillende retorische technieken door variabiliteit van narratieve scènes in combinatie met de contemplatie van zowel cult- als devotieele beelden.

Onderzoeksvragen omvatten vier hoofdaspecten:

1. Omstandigheden van altaarstukken ontstaan tegen de lokale en Europese achtergrond, met bijzondere nadruk op Nederland en Duitsland: de rol van oorsprong, sociale positie en netwerk van contacten van de stichters ervan bij de selectie van hun uitvoerders, vormen en iconografische programma's.
2. Het werkelijke bestaan, gebruik en belang van performatieve mogelijkheden van deze kunstwerken in de oorspronkelijke ruimtes van hun opstelling.
3. Redenen waarom zo weinig van deze altaarstukken hebben overleefd en waarom ze in heel Europa massaal werden vervangen door laatgotische (uitgevoerd vooral in het tweede helft van de 15de eeuw) veelluiken.
4. Factoren, die hun verdere lot hebben beïnvloed, met name hun opname in nieuwe structuren of verwijdering uit kerkinterieurs, conservering, de verplaatsing naar andere kerken en musea, de deelname aan tentoonstellingen. Er zal in het bijzonder rekening worden gehouden met de omstandigheden van hun instrumentele gebruik in het proces van ideologische strijd en de oprichting van verschillende nationale discoursen (vooral Duits en Pools).

Methode: Naast de traditionele methoden van kunstgeschiedenis, namelijk formele en stilistische analyse van kunstwerken, zowel analyse van archivalische en historische bronnen, zijn er ook elementen van actor-netwerkteorie, zowel herstory en oral history (interviews met nog levende kunsthistorici en museologen, die kort na 1945 hun carrière zijn begonnen) ingevoerd.

Aan de hand van twee case studies zal de lezing de onderzoeksvragen, hypothesen en eerste resultaten van het project presenteren.

Bibliografie

- A. Patała, Foreign and Elusive. The activity of the workshops of Wilhelm Kaltesyen von Oche, Master of the Years 1486–1487, and Master of the Gościszowice Polyptych, in: *Migrations. Late Gothic Art in Silesia. Exhibition at the National Museum in Wrocław 9 October – 30 December 2018*], ed. A. Patała, Wrocław 2019, p. 35-55.
- A. Patała, Hans Pleydenwuff and Wrocław contexts, in: *Migrations. Late Gothic Art in Silesia. Exhibition at the National Museum in Wrocław 9 October – 30 December 2018*], ed. A. Patała, Wrocław 2019, p. 83-93.
- A. Patała, Nuremberg Merchants in Breslau and their Commemorative Practices 1440 – 1520, in: *Memorializing the Middle Classes in Medieval and Renaissance Europe*, ed. A. Leader, Studies in Medieval and Early Modern Culture. Kalamazoo: Medieval Institute Publications Western Michigan University, 2018, p. 49-74.
- A. Patała, Die Tätigkeit des Meisters des Giessmannsdorfer Altars im nordwestlichen Schlesien um 1496–1520, in: *Flügelaltäre um 1515 – Höhepunkte mittelalterlicher Kunst in Brandenburg und in den Nachbarregionen*, Hrsg. P. Knüvener, W. Ziems (Arbeitshefte des Brandenburgischen Landesamtes für Denkmalpflege und Archäologisches Landesmuseum, nr 42, 2016), Berlin 2016, p. 48-64.
- A. Patała, Between “Silesiae metropolim” and “Quasi centrum Europae”: mobility of Breslau and Nuremberg artists in the 15th and the 16th century, in: *Mobility of Artists in Central and Eastern Europe between 1500 and 1900*, ed. A. Lipińska, S. Baumewerd, *kunsttexte.-de.ostblick*, Nr 2, 2016.
- A. Patała, The impact of the Netherlandish ars nova on late Gothic panel painting in Silesia – the analysis never to be written again?, in: *De deught behoeft geen loftrumpet*. Stefan Kiedroń, ed. M. Dowlaszewicz, J. Skubisz, J. Urbaniak, Wrocław 2015, p. 117-128.
- A. Patała, Officina Plantiniana and Breslau in the 16th century – Acquisition of Books, in: *Early modern print culture in Central Europe: proceedings of the Young Scholars Section of the Wrocław Seminars September 2013*, ed. S. Kiedroń, A.-M. Rimm in co-operation with P. Poniatowska, Wrocław 2015, p. 93-110.
- A. Patała, “Quattuor stellae in una iam urbe” – de Officina Plantiniana en de Republiek der Letteren van Breslau (1550-1585), „*Neerlandica Wratislaviensia*”, XXIII, 2013, p. 9-25.

Vloeiendheid is een onderdeel van de evaluatie van L2 spreekvaardigheid en heeft betrekking op het moeiteloos en vlot kunnen produceren van spraak, zonder onnatuurlijke pauzes en andere haperingen. Studies waarin de uitingen van L2-sprekers zijn vergeleken met die van moedertaalsprekers tonen aan dat L2-sprekers aanzienlijk minder vloeiend zijn. Daarbij komt dat sommigen angst hebben om in een klassensituatie de vreemde taal te spreken. Deze affectieve variabele staat bekend als *foreign language anxiety* (FLA). In deze studie wordt onderzocht welke aspecten van *utterance fluency* worden beïnvloed door FLA. De verwachting is dat angstige L2-sprekers meer en langer pauzeren aan het eind en binnen een zin, hun spreesnelheid lager is en hun uitingen meer correcties en herformuleringen bevatten dan minder angstige sprekers.

De deelnemers aan deze studie zijn 60 Gymnasiumleerlingen die sinds vier jaar Nederlands leren (L1 Duits). Zij voeren, zonder voorbereidingstijd, een eenvoudige en een complexere spreektaak uit. Met de Nederlandse versie van LexTALE wordt de algemene taalvaardigheid gemeten en de mate van FLA met de *Foreign Language Classroom Anxiety Scale*. De uitingen van de leerlingen worden onderzocht op drie aspecten van vloeiendheid: *break-down*, *repair* en *speed fluency*. De aspecten van vloeiendheid die worden beïnvloed door FLA worden geselecteerd voor de tweede studie. Deze studie onderzoekt het effect van formatieve assessment (awareness-raising en de training van fluency strategies) op de geselecteerde aspecten van vloeiendheid.

Bibliografie

- Bosker, H. R. (2014). *The processing and evaluation of fluency in native and non-native speech*. PhD Thesis, Utrecht University, Utrecht.
- Gotz, S. (2013). *Fluency in native and nonnative English speech*. Amsterdam: John Benjamins.
- Horwitz, E. K., Horwitz, M. B., & Cope, J. (1986). Foreign language classroom anxiety. *The Modern Language Journal*, 70(2), 125-132.
- Jong N.H. de (2016), Predicting pauses in L1 and L2 speech: the effects of utterance boundaries and word frequency, *IRAL* 54(2): 113-132.
- Jong N.H. de, Groenhout R., Schoonen R. & Hulstijn J.H. (2015), Second language fluency: Speaking style or proficiency? Correcting measures of second language fluency for first language behavior, *Applied Psycholinguistics* 36(2): 223-243.
- Kahng, J. (2014). Exploring utterance and cognitive fluency of L1 and L2 English speakers: Temporal measures and stimulated recall. *Language Learning*, 64, 809-854.
- Kormos, J. (2006). *Speech production and second language acquisition*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Lambert, C., Kormos, J. & Minn, D. (2017). Task repetition and second language speech processing. *Studies in Second Language Acquisition*, vol. 39, no. 1, pp. 167-196.
- Lemhöfer, K., & Broersma, M. (2012). Introducing LexTALE: A quick and valid lexical test for advanced learners of English. *Behaviour Research Methods*, 44 (2), 325-343.
- Levelt, W. (1989). *Speaking: From intention to articulation*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Pérez Castillejo, S. (2018). The role of foreign language anxiety on L2 utterance fluency during a final exam. *Language Testing*, 1-19.
- Rossiter, M.J., Derwing, T.M., Manimtim, L.G., & Thomson, R.I. (2010). Oral fluency: The neglected component in the communicative language classroom. *Canadian Modern Language Review*, 66, 583-606.
- Segalowitz, N. (2010). *Cognitive bases of second language fluency*. New York: Routledge.
- Tavakoli, P., & Skehan, P. (2005). Strategic planning, task structure, and performance testing. In R. Ellis (Ed.), *Planning and task performance in a second language* (pp.239-276). Amsterdam: John Benjamins.

Royeaerd, Sofie (Masarykova univerzita v Brně)

*Blended Learning met de Universiteit van Nederland en Vlaanderen:
een online cursus voor gevorderde studenten Nederlands*

Terwijl er verschillende methodes bestaan die toewerken naar niveau B2, is het aantal leermiddelen voor gevorderde NVT-leerders die zich willen ontplooiën tot “vaardig gebruiker” (ERK-niveau C1 en C2) veeleer schaars. Bovendien zijn bestaande handboeken met name bestemd voor een NT2-publiek en gericht op het Nederlands in Nederland.

Uit een rondvraag bij een veertigtal studenten uit acht vakgroepen in de regio Centraal-Europa blijkt dat de overgrote meerderheid het belangrijk vindt om met authentiek materiaal uit Nederland én Vlaanderen te werken. Zowel tijdens of na hun studie komen deze studenten immers in aanraking met het Nederlands van Nederlanders en Vlamingen en dat geldt ongetwijfeld ook voor studenten uit andere regio's. Er is dus vraag naar een cursus die aandacht besteedt aan beide variëteiten van het Nederlands.

Om in te spelen op die behoefte wordt met de steun van de Nederlandse Taalunie een cursus ontwikkeld die kan worden ingezet in het universitaire NVT-onderwijs en ten dele ook zelfstandig kan worden gevolgd. De cursus zal bestaan uit een MOOC, die is opgebouwd rond een aantal online colleges van de Universiteit van Nederland en Vlaanderen, en een docentenhandleiding met activerende oefeningen voor in de klas. Het principe van de “flipped classroom” laat een gedifferentieerde aanpak toe, waarbij de student de leerstof in zijn eigen tempo verwerkt.

Eind februari 2020 wordt een conceptmodule uitgewerkt door de partners van het project – Truus De Wilde (Freie Universität Berlin), Esther Ham (Indiana University Bloomington), Christine Sas (University College London) en Sofie Royeaerd (Masaryk Universiteit Brno).

Het colloquium in Berlijn zou een ideale gelegenheid zijn om het eerste ontwerp van de cursus voor te stellen aan collega's uit het NVT-veld. Tijdens een interactieve bijeenkomst zouden docenten worden uitgenodigd om mee te denken over de invulling van de cursus en om feedback te geven op de conceptmodule. Omdat het doel is om een (voor iedereen vrij toegankelijke) cursus te ontwerpen die breed kan worden ingezet in het NVT-onderwijs in het Duitse taalgebied, Centraal-Europa en daarbuiten, zou deze inbreng van collega-docenten bijzonder waardevol zijn.

Wat gebeurt er als vergevorderde NVT-studenten indirecte correctieve feedback (CF) op hun teksten ontvangen, waarbij de docent de fouten enkel aanwijst, maar niet de juiste doelvormen geeft? Uit eerder onderzoek blijkt dat vergevorderde leerders er baat bij hebben om aan de hand van indirecte CF zelf na te denken over de aard van hun fouten en de correctie ervan (Bitchener & Knoch, 2008; Ferris, 1995, 2003, 2006; Tocalli-Beller & Swain, 2005). Door middel van schriftelijk reflecteren over hun fouten zouden vergevorderde studenten bovendien meer inzicht krijgen in het taalsysteem en in onderdelen van de doeltaal die ze nog niet volledig machtig zijn (Ishikawa, 2018; Knouzi et al., 2010; Suzuki, 2012; Swain, 2006, 2010). Over hoe en wanneer indirecte CF en schriftelijk reflecteren precies effectief zijn, is uit onderzoek echter nog maar weinig bekend. Daarom hebben wij ons de volgende onderzoeksvragen gesteld:

- 1) Welke factoren hebben een positieve dan wel negatieve invloed op de succesvolle correctie van fouten?
- 2) Welke correctiestrategieën gebruiken vergevorderde leerders als ze met indirecte CF geconfronteerd worden?

Om een zo genuanceerd mogelijk antwoord op deze vragen te krijgen, hebben we voor dit kwalitatieve onderzoek verschillende soorten data vergaard en in hun onderlinge samenhang geanalyseerd, namelijk schrijfproducten, revisies, foutenverslagen en stimulated recall interviews.

Bibliografie

- Bitchener, J., & Knoch, U. (2008). The value of written corrective feedback for migrant and international students. *Language Teaching Research Journal* 12, 409-431.
- Ferris, D. (1995). Teaching ESL composition students to become independent self-editors. *TESOL Journal* 4(4), 18-22.
- Ferris, D. (2003). *Response to student writing: Implications for second language students*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Ferris, D. (2006). Does error feedback help student writers? New evidence on the short- and long-term effects of written error correction. In K. Hyland & F. Hyland (Eds.). *Feedback in Second Language Writing: Contexts and Issues* (pp. 81-104). Cambridge: Cambridge University Press.
- Ishikawa, M. (2018). Written languaging, learners' proficiency levels and L2 grammar learning. *System* 74, 50-61.
- Knouzi, I., Swain, M., Lapkin, S., & Brooks, L. (2010). Self-scaffolding mediated by languaging: microgenetic analysis of high and low performers. *International Journal of Applied Linguistics* 20, 23-49.
- Suzuki, W. (2012). Written languaging, direct correction, and second language writing revision. *Language Learning* 62(4), 1110-1133.
- Swain, M. (2006). Languaging, agency and collaboration in advanced second language proficiency. In H. Byrnes (Ed.). *Advanced language learning* (pp. 95-108). London/New York: Continuum.
- Swain, M. (2010). Talking-it-through: languaging as a source of learning. In R. Batstone (Ed.). *Sociocognitive perspectives on language use and language learning* (pp. 112-130). Oxford: Oxford University Press.
- Tocalli-Beller, A., & Swain, M. (2005). Reformulation: The cognitive conflict and L2 learning it generates. *International Journal of Applied Linguistics* 15, 5-28.

Het staat inmiddels vast dat er een aantal competenties bestaat waarover de taalleerder dient te beschikken om in staat te zijn in een vreemde taal moeiteloos en nauwkeurig te communiceren, o.a. lexicale, grammaticale, sociolinguïstische en pragmatische. De vraag over wat het precies betekent “taal bekwaam te zijn” werd al door de structuralisten gesteld. Toch was het Chomsky die voor het eerst het begrip ‘competentie’ in de context van het moderne taalleren gebruikte. De pogingen om de taalbekwaamheid precies te beschrijven zijn later door onder anderen Hymes (1972), Canale en Swain (1980) en Bachman (1990) gedaan.

In deze bijdrage gaat de aandacht uit naar de huidige interpretaties van pragmatische competentie alsook naar de manieren waarop dit begrip in de loop der jaren werd voorgesteld. Daarnaast wordt de rol van de pragmatische competentie in het universitaire onderwijs van Nederlands als Vreemde Taal besproken, voornamelijk ten opzichte van de taalbekwaamheid modellen. De plaats van de taalhandelingen, implicaturen en routine formulae binnen het gebied van ‘interlanguage pragmatics’ wordt besproken om na te gaan welke rol ze spelen in het beheersen van een vreemde taal. Allerlaatst wordt er een antwoord op de centrale onderzoeksvraag gezocht over wat er gedaan moet worden om pragmatische competentie in een vreemde taal te ontwikkelen. Om deze vraag te beantwoorden worden de recente ontwikkelingen op het gebied van pragmatiek en vreemde talen onderwijs in kaart gebracht en ter discussie voorgelegd.

Bibliografie

- Bachman, L. (1990). *Fundamental Considerations in Language Testing*. Oxford: Oxford University Press.
- Bardovi-Harling, K. (1996). ‘Pragmatics and Language Teaching: Bringing Pragmatics and Pedagogy Together’. In L. Bouton (red.), *Pragmatics and Language Learning. Monograph Series Volume 7*(pp. 21-39). Urbana-Champaign: Universiteit Illinois.
- Barron, A. (2003). *Acquisition in Interlanguage Pragmatics: Learning how to Do Things with Words in a Study Abroad Context*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Levinson, S. (2010). *Pragmatics*. Warschau: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Rose, Kenneth, Gabriele Kasper (red.) (2001). *Pragmatics and Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taguchi, Naoko, Carsten Roever (2017). *Second Language Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.

Films als tekstsoorten “still lead a sort of Cinderella existence in classrooms” (THALER 2014), en dit geldt bij uitbreiding ook voor ondertitels als filmisch paraprodukt (CHUDAK 2013). In onlangs opgerichte, meertalige online-leeromgevingen met betrekking tot films zoals *ClipFlair* (o.a. SOKOLI 2015) en recente opdrachttypologieën voor films (o.a. DONAGHY 2017) neemt de implementatie van ondertitels toe, en empirische studies naar de effectiviteit van de receptie (o.a. BURGER 2018) en de productie (LERTOLA 2019) zijn er, maar ze behandelen vooral het Engels in combinatie met een aantal Romaanse talen in een academische setting. Ondertitels in de schoolse NVT-context in Duitsland werden niet of nauwelijks bestudeerd. Het onderzoek wil deze lacune gedeeltelijk invullen door in te zoomen op het Nederlands-onderwijs in de Duits-Nederlandse grensregio, waar Nederlands als tweede/derde T2 na Engels wordt geleerd (WENZEL 2012), wat meer potentiële ondertitelingsmodi oplevert dan in de literatuur beschreven. Hierbij zal rekening worden gehouden met het verschil tussen “subtitles as a support” en “subtitling as a task” (TALAVÁN 2010). Omdat ‘taalbemiddeling’ in de schoolse context een belangrijke plaats inneemt (REIMANN 2016) en NVT-lesmateriaal met tekstsoortenvariatie schaars is op de Duitse markt (BOONEN et al. 2018), lijken task-gebaseerde benaderingen in verband met ondertitels bijzonder potentieel te hebben. Tijdens het colloquium zal verslag worden uitgebracht van een eerste kwantitatieve deelstudie, waarbij met een vragenlijst bij leerkrachten is gepeild naar de stand van zaken in het gebruik van films en ondertiteling in het NVT-onderwijs op Duitse scholen. Tevens zijn “attitudinal questions” (DÖRNYEI 2014) aan bod gekomen om houdingen t.o.v. ondertitelreceptie en -productie voor het leren van talen in kaart te brengen. Zodoende wordt er een kritisch reflectieproces m.b.t. ondertitels geëvoceerd dat vaak in het kader van het vreemdetalenonderwijs een uitzondering blijft (SCHRÖPF 2013).

Bibliografie

- BOONEN, U. K., Jentges, S., & Konrad, T. (2018). Lehrmaterialangebot für den schulischen Nachbarsprachenunterricht. Ein deutsch-niederländischer Vergleich. *Glottodidactica. An International Journal of Applied Linguistics*, 45(1), 7-26.
- BURGER, G. (2018). Was bewirkt der Einsatz von Spielfilmen im Fremdsprachenunterricht? Die empirische Forschung im Überblick. *Informationen Deutsch als Fremdsprache*, 45(1), 1-27.
- CHUDAK, S. (2013). Training des Hör-Seh-Verstehens im Zeitalter der Omnimedialität des Fremdsprachenunterrichts (Überlegungen zur Qualität von Hör-Seh-Textdidaktisierungen). *Glottodidactica. An International Journal of Applied Linguistics*, 40(2), 47-62.
- DONAGHY, K. (2017). *Film in action: Teaching language using moving images*. Surrey: DELTA.
- DÖRNYEI, Z. (2014). *Questionnaires in Second Language Research. Construction, Administration, and Processing*. New York: Routledge.
- LERTOLA, J. (2019). *Audiovisual translation in the foreign language classroom: applications in the teaching of English and other foreign languages*. Voillans: Research-publishing.net.
- REIMANN, D. (2016). *Sprachmittlung*. Tübingen: Narr.
- SCHRÖPF, R. (2013). Zum Stellenwert der audiovisuellen Translation in der Fremdsprachendidaktik am Beispiel der interlingualen Untertitelung Französisch-Deutsch. *Sprachmittlung im Fremdsprachenunterricht*. Tübingen: Narr, 229-243.
- SOKOLI, S. (2015). Clipflair: Foreign language learning through interactive revoicing and captioning of clips. *Subtitles and Language Learning*. Bern: Peter Lang, 127-148.
- TALAVÁN, N. (2010). Subtitling as a task and subtitles as support: Pedagogical applications. *New insights into audiovisual translation and media accessibility*. Amsterdam: Rodopi, 285-299.
- THALER, E. (2013). *Teaching English with films*. Paderborn: Schöningh.
- WENZEL, V. (2012). Meertaligheid: Nederlands na Duits en Engels. *Internationale Neerlandistiek*, 50(3), 100-128.

In het midden van de 18e eeuw werd in Nederland op nationaal niveau begonnen een gemeenschappelijke standaardtaal te ontwikkelen die een symbool voor de natie werd (Rutten 2019). Tegelijkertijd werd er in Duitsland aan zo een nationaal iconische standaardtaal (Studler 2017) gewerkt. Dit proces was in Nederland en Duitsland vrij lang gaande, werd in het sociolinguïstisch, academisch discours uitgebreid gedebatteerd en zit vol met ideologisch gemotiveerde opinies over taal (Milroy 2001) met het doel zich van andere talen en naties af te bakenen. Gevolg ervan is het (bewuste of onbewuste) ontstaan van een grens tussen het Duits en het Nederlands die hun sprekers talig en territoriaal van elkaar afscheidt. Volgens Andersens concept van nationalisme creëerden in Europa mensen al voor de vroege moderne tijd samenhangende gemeenschappen (“imagined communities”), waarin vooral een gemeenschappelijke taal en de genese van een “andere groep” centrale rollen speelden (Anderson 2016). Deze procedure is de conceptuele voorloper van de natie, waarvan de geïmagineerde basis door de leden wordt gedeeld.

Mijn hypothese is dat, ten eerste, de term “taalgrens” in de onderzoeksperiode aan ideologische denkbeelden over taal, territorium en natie werd gekoppeld en, ten tweede, taalgrenzen zelf, ook in de zin van een territoriaal verschil tussen standaardtalen vooral met betrekking tot Duitsland en Nederland, geïmagineerd zijn. Deze territoria zijn door een dialectcontinuüm verbonden dat door de taalgrens kunstmatig wordt gedeeld. Doel van het dissertatie-project is door de analyse van primaire bronnen uit het historisch Duits en Nederlands academisch sociolinguïstisch standaardtaaldiscours het concept van de “geïmagineerde taalgrens” in de onderzoeksperiode begrijpbaar te maken. Verder zal worden verklaard hoe het aan de vorming van de Duitse en de Nederlandse natie door middel van een eigen standaardtaal heeft bijgedragen. Aan de hand van de bronnen zullen volgende vragen worden beantwoord: Hoe is het idee van een talig begrensde territorium met een homogene groep sprekers ontwikkeld en hoe werd het in het discours geïnstrumentaliseerd om identiteit en alteriteit tussen sprekersgroepen te laten ontstaan? Werd er expliciet of impliciet over een taalgrens gesproken en kan daaruit een ontwikkeling van dit concept geïdentificeerd worden? Hoe werd de term “taalgrens” binnen het discours geconceptualiseerd en welke rol speelt er de standaardtaal in?

De presentatie is vooral gericht op het theoretisch en methodologisch kader van mijn dissertatie maar ook eerste resultaten uit de primaire bronnen zullen worden besproken.

Bibliografie

- Anderson, Benedict R. O’G. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Revised edition. London New York: Verso, 2016.
- Milroy, James. „Language Ideologies and the Consequences of Standardization“. *Journal of Sociolinguistics* 5, Nr. 4 (November 2001): 530–55. <https://doi.org/10.1111/1467-9481.00163>.
- Rutten, Gijsbert. *Language Planning as Nation Building: Ideology, Policy and Implementation in the Netherlands, 1750–1850*. Bd. 9. *Advances in Historical Sociolinguistics*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2019. <https://doi.org/10.1075/ahs.9>.
- Studler, Rebekka. „Räume und Grenzen in der Laienmetasprache. Eine Metaphernanalyse zu Sprache und Sprecher“. *Linguistik Online*; *Linguistik Online*, 2017. <https://doi.org/10.13092/lo.85.4090>.

In de Lage Landen, en in de hen omringende taalgebieden, is opnieuw het debat rond “genderneutrale” taal van kracht. In 2016 kozen Nederlandse kranten expliciet voor constructies als zij is columnist/schrijver of de wetenschappers [vrouwen] wonnen een prestigieuze prijs. Deze strategie, de zogenaamde neutraliserende strategie (Mortelmans 2008: 7), staat in scherp contrast met de Duitse differentiërende. In Nederland werd namelijk voor mannelijke, generische vormen geopteerd, omdat volgens velen deze mannelijke vormen meer prestige zouden meedragen (Polak 2018). Differentiërende strategieën, zoals de “geschlechtergerechte Sprache” in het Duitstalige gebied, hebben als belangrijkste motivatie het talig zichtbaar maken van vrouwen (en niet-binaire personen). Doleschal (2002) spreekt hier van een double-bind-situatie, waarin genderfair taalgebruik moet kiezen tussen prestige aan de ene kant en talig zichtbaarheid aan de andere kant.

Interessant als bijdrage aan dit debat is een blik in de geschiedenis van generische vormen. Voor het Duits zijn studies rond genus en generische vormen in historische grammatica's bekend. Doleschal (2002) zocht naar het “generische Maskulinum” en stelde voor het Duits vast dat generische vormen tot in de jaren '60 van de 20ste eeuw geen item waren in grammatica's. Tot dan toe vermeldde grammatica's enkel het bestaan van de drie genera en probeerden ze een beeld te schetsen van hun classificatie op basis van semantische en morfologische eigenschappen (zoals bijvoorbeeld de vrouwelijke, afgeleide persoons- en beroepsaanduidingen). Naar het Engelse they, dat als enkelvoudsvorm een generische interpretatie toekomt, deed Bodine (1975) onderzoek. Zij stelde vast dat het eeuwenoude gebruik van deze vorm moest plaatsmaken voor de mannelijke vorm he, en wel omdat dat vanaf 1850 wettelijk werd vastgelegd. Hier gaat het dus om een opgelegde verandering van bovenaf. Om voor het Nederlands eveneens die samenhang tussen het huidige genderdebat en taalstructurele eigenschappen te begrijpen, grijp ik terug op de geschiedenis van moving in he Nederlands. Daarvoor bestudeer ik Nederlandse historische grammatica's en hoe zij met genus en moving aan de ene kant, en met generische vormen aan de andere kant, omgaan.

Bibliografie

- Bodine, Anne. 1975. Androcentrism in Prescriptive Grammar: Singular ‘They’, Sex-indefinite ‘He’, and ‘He or She’. *Language in Society* 4, 129-146.
- Doleschal, Ursula. 2002. Das generische Maskulinum im Deutschen. Ein historischer Spaziergang durch die deutsche Grammatikschreibung von der Renaissance bis zur Moderne. *Linguistik Online* 11 (2), 39-70.
- Grabrucker, Marianne. 1993. *Vater Staat hat keine Muttersprache*. Frankfurt/Main: Fischer.
- Moonen, Arnold. 1706. *Nederduitsche spraekunst*. Amsterdam: Halma.
- Mortelmans, Tanja. 2008. Zij is een powerfeministe. Nog eens functie- en rolbenamingen in het Nederlands vanuit contrastief perspectief. In *Tijdschrift voor Genderstudies* 11, 7-19.
- Polak, Sara. 2018. Waarom ik (v) geen wetenschapster maar wetenschapper ben: <https://overde-muur.org/waarom-ik-v-geen-wetenschapster-maar-wetenschapper-ben> [29.01.2020].
- Spieghel, Hendrik Laurensz. 1584. *Twe-Spraack vande Nederduitsche letterkunst, ofte Vant spellen ende eygenscap des Nederduitschen taals*. Leiden: Plantyn.
- Van Heule, Christiaan. 1625. *De Nederduytsche Grammatica ofte Spraec-konst*. Leiden: Roels.
- Vermeulen, Margreet. 2018. Hoe maak je taal echt seksneutraal? In *Volkskrant*: https://www.volkskrant.nl/wetenschap/hoe-maak-je-taal-echtseksneutraal~b16713b6/?utm_campaign=shared_earned&utm_medium=social&utm_source=twitter [29.01.2020].

'My Last Duchess – Ferrara' ('Mijn vorige hertogin – Ferrara') van de Engelse victoriaanse dichter Robert Browning (1812–1889) staat bekend als hét paradigmatische voorbeeld van het genre dramatisch monoloog. Het gedicht gaat over een hertog die in zijn paleis over het karakter van zijn vorige vrouw praat. De speech van de hertog vloeit voort uit het presenteren van een schilderij aan de afgezant die hem bezoekt. De hertog voorziet zijn gast van een uitleg met betrekking tot de gezichtsuitdrukkingen van zijn vrouw, waardoor de lezer zich het portret kan voorstellen. Hoewel de woorden van de hertog beeldend genoeg zijn, is Brownings gedicht geen beeldgedicht: er is geen bekend portret dat voor Browning als illustratie diende tijdens het schrijven van zijn werk. Hiertegenover is 'Haesje' uit de pen van de contemporaine Nederlandse dichteres Judith Herzberg (1934–) een beeldgedicht dat geïnspireerd is door Rembrandts schilderij Portret van Haesje Jacobsdr van Cleyburg (1634). In dit gedicht vinden we een vrouwelijke personage aan het woord, Haesje. Zij levert commentaar op haar afgebeelde gezichtstrekken en informeert de lezer/de toeschouwer over haar privé-leven en haar huwelijk met haar man, een welgestelde Rotterdamse bierbrouwer. De twee monologen tonen veel interessante overeenkomsten en verschillen. In mijn presentatie ga ik voornamelijk in op de vraag hoe de vrouwelijke figuren in de twee bovengenoemde gedichten worden gerepresenteerd. Met behulp van close-reading en narratologie zal ik laten zien dat de vrouwelijke personages in beide monologen geobjectificeerd zijn: ze zijn objecten geworden voor de betreffende fictieve en reële schilders. De vrouwen zijn echter niet allen fysiek ingelijst: uit de speech van de hertog blijkt dat hij een possessieve, neerbuigende man is die zijn onschuldige vrouw uit jaloezie heeft laten vermoorden en Haesje blijkt een vrouw te zijn die door de schilder en vanwege de conventies van het tijdperk op een valse manier werd verbeeld. Vanuit een narratologisch perspectief is het ook interessant dat de hertogin noch in haar leven noch na haar dood een eigen stem krijgt. Het is weliswaar zo dat Haesje, de lyrische ik van Herzbergs gedicht is, maar vanuit een gender-perspectief blijft ze net zo stemloos als de hertogin: haar wens met betrekking tot haar portret wordt niet vervuld en ze wordt vereeuwigd op een manier die ver van realistisch genoemd kan worden. Zoals mijn analyse zal laten zien, kunnen we de twee gedichten beschouwen als kritiek op de strenge patriarchale visie die door de eeuwen de vrouw niet heeft laten spreken.

Bibliografie

- Berdoe, Edward. 1928 (1891). *The Browning Cyclopædia: A Guide to the Study of the Works of Robert Browning*. 2nd edition. London: George Allen & Unwin Ltd.
- Harrold, E. William. 1973. *The Variance and the Unity: A Study of the Complementary Poems of Robert Browning*. Athens: Ohio UP.
- Hawlin, Stefan. 2002. *The Complete Critical Guide to Robert Browning*. Richard Bradford and Jan Jedrzejewski (Eds.). *The Complete Critical Guide to English Literature*. London: Routledge.
- P. v. Th. 1989. "Rembrandt, Portret Van Haesje Jacobsdr Van Cleyburg, 1634." *Bulletin Van Het Rijksmuseum* 3(37): 222–224.
- Sessions, Ina Beth. 1947. "The Dramatic Monologue." *PMLA* 2(62): 503–516.

De ruimte wordt steeds meer in acht genomen in letterkundig onderzoek sinds de zgn. spatial turn, een traveling concept ontleend aan sociale wetenschappen. Tegelijkertijd winnen digital humanities steeds meer aan populariteit. De imagologie is maar één van de wetenschappelijke velden waarin deze ontwikkelingen nieuwe perspectieven kunnen openen.

In mijn proefschrift komen literaire representaties van Joegoslavië en Tsjechoslowakije aan bod. Ik heb expres deze twee Oost-Europese landen gekozen als casestudies voor de beeldvorming omtrent Oost-Europa. Hierbij ga ik uit van de principes van het post-essentialistisch imagologisch onderzoek zoals geformuleerd in het 'Akens programma'. Dit programma stelt namelijk voorop dat ethnotypes of nationale karakters geen objectieve, antropologische feiten zijn, maar culturele constructen die per regel een "kwestie van zienswijze, niet van zijnswijze" (Leerssen) zijn. Ze komen dus op hetzelfde neer als cultuurteksten die Meijer afbakent als "een conglomeraat van geaccepteerde, steeds weer terugkerende motieven en wijzen van representatie rond een thema". Daarnaast maak ik gebruik van onderzoeksmiddelen van de computationele letterkunde om een literaire kaart van Oost-Europa te creëren.

Mijn centrale vraag luidt als volgt: Hoe wordt er in de regel over Centraal-Oost Europa en de Balkan geschreven? Mijn aandacht gaat niet zozeer naar een bepaald auteur, want ik wil in de eerste plaats de globale patronen in de Nederlandse literaire teksten over deze regio's ontdekken. Deze denkpatronen kunnen we als imaginaire geografieën beschouwen in de zin van imaginative geographies zoals Said ze definieert. Een imaginative geography is immers een strategie van identiteitsconstructie waardoor een fysieke afstand gekoppeld wordt aan een culturele, etnische of sociale alteriteit. Met andere woorden: niet-spatiale kenmerken worden geassocieerd met zekere geografische plaatsen. Daarnaast vraag ik me af of er sprake is van bepaalde hiërarchie in de beeldvorming rondom Oost-Europa zoals Todorova dat in het politieke discours van na 1989 terugvindt.

Bibliografie

- FRANK, Michael C. Imaginative Geography as a Travelling Concept: Foucault, Said and the spatial turn. *European Journal of English Studies*, 2009, 13.1: 61-77.
- LEERSSEN, Joep. *Spiegelpaleis Europa: Europese cultuur als mythe en beeldvorming*. Nijmegen, 2011.
- MEIJER, Maaïke. *In tekst gevat: inleiding tot een kritiek van representatie*. Amsterdam, 2006.
- SAID, Edward W. *Orientalism*. New York, 1978.
- SOJA, Edward W. *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and other Real-and-Imagined Places*, Oxford, 1996
- TODOROVA, Maria N. *Hierarchies of Eastern Europe: East-Central Europe versus the Balkans*. Woodrow Wilson Center, 1996.

Een zoektocht naar het antwoord op de vraag, of er psychologische en linguïstische aanwijzingen en kenmerken bestaan die typerend zijn voor de brieven die door onbekende auteurs opgemaakt zijn?

Bijzondere aandacht zal besteed worden aan de emotionele laag van de anonieme brieven zowel op het linguïstische als psychologische niveau.

De analyse wordt uitgevoerd aan de hand van een aantal originele anonieme dreigementen, beledigingen en verschillende aangiftes die door de Poolse Justitie voor wetenschappelijke onderzoeksdoeleinden ter beschikking gesteld werden.

De documenten worden kwantitatief en kwalitatief geanalyseerd, waarbij er gekeken wordt naar de formele kenmerken van de brieven, de structuur, stijl en syntaxis. Daarnaast wordt er ook de inhoud van de brieven onderzocht, maar ook de interpunctie en spelling.

Ook de fouten vormen een uiterst belangrijk element van de analyse.

Met behulp van psychologische en linguïstische methodes wordt elk document onderzocht naar de emotie, intentie, motief, oorzaak, uitvoerbaarheid en authenticiteit.

Naast de originele brieven wordt er ook een psycho- linguïstisch experiment besproken. De proefpersonen hebben anonieme dreigementen in het Pools en in het Nederlands opgesteld. Deze brieven worden met de originele brieven vergeleken.

De resultaten tonen dat er een dringende behoefte bestaat aan structureel onderzoek, en expertise op het gebied van anonieme brieven.

Deze problematiek wordt vanuit de interdisciplinaire opleiding als neerlandica, psycholoog en specialiste in de neuropsychologie bekeken.

Voor mijn in 2018 goedgekeurde onderzoeksmasterscriptie heb ik *Homo submersus*, een in 2010 uitgebrachte roman die van de hand zou zijn van historicus en schrijver Jacques Presser (1899-1970), onderzocht. Ik ben daarbij gaan vermoeden dat de wordingsgeschiedenis van het werk zoals die in de roman zelf en in verschillende uitlatingen in de pers door betrokkenen wordt geschetst, niet de werkelijke kan zijn. In een promotie-onderzoek hoop ik er met gebruik van traditionele en nieuwe echtheidkritische onderzoeksmethoden achter te komen of mijn vermoeden over de inauthenticiteit van *Homo submersus* juist is. Als mijn vermoeden bevestigd wordt, hoop ik dankzij mijn onderzoek de werkelijke toedracht van het ontstaan van het werk (deels) te kunnen verhelderen.

De mogelijke onechtheid van *Homo submersus* roept vragen op over waarheid en waarachtigheid in getuigenissen over belangrijke historische gebeurtenissen in het algemeen en de Holocaust in het bijzonder. Door de resultaten van mijn onderzoek naar Jacques Pressers auteurschap van *Homo submersus* in verband te brengen met diens pionierswerk op het gebied van het gebruik van egodocumenten in de geschiedkundige praktijk, hoop ik een bijdrage te leveren aan het veld van de Memory Studies. Daarin zijn zowel de Holocaust als wat Presser egodocumenten noemde al sinds het verschijnen van Pierre Nora's fundamentele werk *Les Lieux de mémoire* van cruciaal belang geweest, evenals vragen naar de verhouding tussen herinnering, fictie en werkelijkheid. Dat zijn vragen waarop vanuit het perspectief van Pressers unieke dubbelpositie van getuige en historicus van de Holocaust misschien een nieuw licht geworpen kan worden.

Bibliografie

- Bregstein, Ph. (1971) *Gesprekken met Jacques Presser*. Amsterdam: Athenaeum Polak & VanGennep.
- Coulthard, M. and Johnson, A. (2010) *A Handbook of Forensic Linguistics: Language in Evidence*. Londen: Routledge.
- Erll, A. & Nünning, A. (red.) (2008) *Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook*. Berlijn/New York: De Gruyter.
- Nora, P. (1984-1992) *Les Lieux de mémoire* (3 delen). Parijs: Gallimard.
- Presser, J. (2010) *Homo submersus*. Een roman uit de onderduik. Amsterdam: Boom.
- Zee, N. van der (1989) *Jacques Presser. Het gelijk van de twijfel*. Een biografie. Amsterdam: Uitgeverij Balans.

In het kader van mijn promotieonderzoek bestudeer ik de verschillende manieren waarop er in de Nederlandstalige literatuur van de 21ste eeuw sprake is van bureaucratie. Daarbij ga ik uit van de onder meer door David Graeber (2015) en Béatrice Hibou (2012) geponeerde hypothese dat er in de 21ste eeuw sprake is van een bureaucratisering van het leven van alledag. Door de discursieve verschuivingen te traceren die ten grondslag liggen aan deze veronderstelde voortschrijdende bureaucratisering hoop ik te laten zien hoe de literatuur kan bijdragen aan het ontstaan en verspreiden van nieuwe betekenissen en vormen van bureaucratie.

In theoretisch opzicht stoelt dit onderzoek op de aanname dat bureaucratie het beste als hyperobject (Ten Bos 2015, Morton 2013) kan worden benaderd. Een dergelijke conceptualisering van bureaucratie doet recht aan het feit dat bureaucratie niet duidelijk kan worden afgebakend omdat het zich als het ware uitstrekt in tijd en ruimte. De vertaalslag van deze theoretische benadering van bureaucratie als hyperobject naar een methode die het mogelijk maakt om dit hyperobject in literaire teksten te bestuderen wordt gemaakt door inzichten uit de kenispo tica te combineren met een discoursanalytische insteek.

Bibliografie

- Azimi, Vida. 'Quand le d mon d'écrire... l'administration et la littérature.' *Les cahiers de la fonctions publique* (March 2005) : 7-17.
- Bijaoui-Baron, Anne-Marie. *La bureaucratie. Naissance d'un thème et d'un vocabulaire dans la littérature française*. Paris: Université de Paris-Sorbonne Paris IV, 1982.
- Campaignolle, Hélène. 'Un travail sous contrôle : Représentations de l'employé du bureau du XIXe au XXe siècle.' *Raison publique* 15 (2011): 101-118.
- Crozier, Michel. *Le phénomène bureaucratique. Essai sur les tendances bureaucratiques des systèmes d'organisation modernes et sur leurs relations en France avec le système social et culturel*. Paris: Editions du Seuil, 1963.
- Deleuze, Gilles. 'Postscript on the Societies of Control.' *October* 59 (1992): 3-7.
- De Jong, Jorrit. *De diagnose en behandeling van overbodige bureaucratie. Pleidooi voor een klinische behandeling van een hardnekkig probleem*. Den Haag: Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2011.
- De Jong, Jorrit et.al. *Kafka in de polder. Handboek voor het opsporen en oplossen van overbodige bureaucratie*. Den Haag: Sdu Uitgevers, 2008.
- Ensel, Remco. *Alleen tijdens kantooruren. Kleine cultuurgeschiedenis van het kantoorleven*. Amsterdam: Boom, 2008.
- Foucault, Michel. *L'Arch ologie du savoir*. Paris: Gallimard, 1969.
- Graeber, David. *The Utopia of Rules. On Technology, Stupidity, and the Secret Joys of Bureaucracy*. London: Melville House, 2015.
- Hajer, Maarten. 'Doing discourse analysis: coalitions, practices, meanings.' In: Van den Brink, Margo and Tamara Metz (red). *Words matter in policy and planning. Discourse theory and method in the social sciences*. Utrecht: Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap/Netherlands Graduate School of Urban and Regional Research, 2006. 65-74.
- Hajer, Maarten. *Politiek als vormgeving*. Amsterdam: Vossiuspers AUP, 2000.
- Hibou, B atrice. *La bureaucratisation du monde   l' re n olib rale*. Paris:  ditions La D couverte, 2012.
- Kafka, Ben. *The Demon of Writing: Powers and Failures of Paperwork*. New York: Zone Books, 2012.
- Maingueneau, Dominique. 'Quelques implications d'une d marche d'analyse du discours littéraire.' *CONTEXTES* 1 (2006) (<https://journals.openedition.org/contextes/93#article-93>)
- Maingueneau, Dominique. 'Literature and discourse analysis.' *Acta Linguistica Hafniensia, International Journal of Linguistics* 42:1 (2010):147-157.
- Morton, Timothy. *Hyperobjects. Philosophy and Ecology after the End of the World*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2013.
- Piroux, Cyril. *Le roman de l'employé au bureau ou l'art de faire un livre sur (presque) rien*. Dijon: Editions Universitaires de Dijon, 2015.
- Riggs, Fred. 'Modernity and Bureaucracy.' *Public Administration Review* 57: 4 (1997): 347-353.
- Ten Bos, René. *Bureaucratie is een inktvis*. Amsterdam: Boom, 2015.
- Thorel-Cailleteau, Sylvie. 'La figure de l'employé de bureau.' *Travailler* 7:1 (2002): 77-88.
- Williams, Raymond. *Keywords. A vocabulary of culture and society*. London: Fontana Paperbacks, 1983.